

PETI MAJ

Maj 2022

št. 9

Na krilih dediščine v brezmejno prihodnost

KOLOFON

PETI MAJ

Revija:

Peti maj

Izdajateljica:

Občina Ajdovščina

Odgovorna oseba:

Tadej Beočanin

Odgovorna urednica:

Tina Velikonja

Oblikovanje in prelom:

Urška Černigoj

Ilustracija naslovnice:

Urška Černigoj

Tisk:

Grafika Soča

Naklada:

6.660 izvodov

Številka 9

Maj 2022

Revija Peti maj je brezplačna.

Revija Peti maj je vpisana v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo RS pod zaporedno številko 1605.

Vsebina

	Peti maj
	Ob občinskem prazniku
4	Praznični govor župana <small>Tadej Beočanin</small>
11	Občinski nagrajenci 2022 <small>Tina Velikonja</small>
	Na krilih bogate dediščine v brezmejno prihodnost
20	Industrijska dediščina Ajdovščine se na ogled postavi ... <small>Ines Beguš</small>
24	Iskalci, zbiralci, zapisovalci <small>Sanda Hain</small>
	Ob 10. obletnici smrti Stanislava Bačarja
28	Stanislav (Stane) Bačar – (i)zbrana dela <small>Edo Pelicon</small>
40	Fosilni zaklad Stanislava Bačarja <small>Adrijan Košir</small>
42	Razstava knjig iz zasebne knjižnice Staneta Bačarja <small>Artur Lipovž</small>
46	Bil je čas! <small>Stanislav Bačar</small>

Na krilih dediščine v brezmejno prihodnost

Uvodnik

Cenjene bralke, spoštovani bralci!

Od maja do maja gre naša pot. Krogotok je sklenjen v mesecu, ko naša občina praznuje, se veseli preteklih uspehov in smelo načrtuje nov krog. Sklenjenost narejenega in zapisanega prepuščamo kolesju časa, ki našo skupnost s svetlobno hitrostjo poganja naprej – v brezmejno, obetajočo prihodnost. Kot bi prevzeli karakter mogočne in neustavljive reke Hubelj, poganjajočih žag in mlinov ter ropotajočih industrijskih strojev postaja Ajdovščina prebojna, mogočna in ustvarjalnega življenja polna skupnost. O tem pričajo vsi letošnji dobitniki občinskih nagrad, ki so svoj čas posvetili lepšemu in boljšemu življenju v skupnosti. Njihov doprinos je v času neprecenljiv.

»Bil je čas!« je v svojem sestavku nekoč zapisal Stanislav Bačar. Res je bil čas, ko so pred več stoletji v Vipavski dolini ropotali mlini in žvižgale žage in tlakovale pot razvoju bogate industrijske dediščine. »Kolikor le moremo, varujemo svojo naravno in kulturno dediščino, na katero smo zelo ponosni. Gotovo je v nas še danes dovolj duha inženirjev, inovatorjev, iskalcev novih možnosti,« je napovedal Bačar, ki je v času svoje kariere nosil pomembne odgovornosti, ki so bistveno obogatile življenje te doline in nam zapustil zgodovinsko bogastvo za prihodnost. Stane Bačar je bil znan po svoji skromnosti in predvsem po svoji želji in pripravljenosti pomagati, sodelovati – kadarkoli in s komerkoli. Kljub svoji bolezni, ki ga je pestila nekaj let, se nikoli ni predal in je ostal aktiven do zadnjega diha. Prav na dan občinskega praznika, 5. maja 2012, je po dolgi in težki bolezni umrl. Ajdovščini je, poleg svojega lastnega zgleada in velikega ugleda, zapustil zgodovinsko pomembna odkritja.

Zvedavi iskalci prihodnosti bodo vedno iskali odgovore. Veliko jih je med nami, ki so prav s svojimi spoznanji, inovativnimi pristopi in zvedavim pogledom na svet prišli do neverjetnih spoznanj in uspehov. Koliko lepih novic je bilo moč v zadnjem času prebrati o naši skupnosti. Koliko uspehov, humanosti, človečnosti se pretaka med nami. Koliko velikih ljudi premoremo. Velikodušna gesta letalskih velikanov, domačinov Taje in Iva Boscarola,

s 25-milijonov vredno donacijo v dobrobit celotne skupnosti, je osupnila javnost. Razvoj skupnosti sta z donacijo pognala naprej s svetlobno hitrostjo, tako odslej pilotiramo z izjemnim zanosom, ki je dal krila za polet v brezskrbno prihodnost slehernega izmed nas.

»Naša občina cveti, se razvija ter kuje nove poti za svetlejšo, vzpodbudno prihodnost slehernega izmed nas. Prepričan sem, da je to dovoljšen razlog za ponosno praznovanje našega občinskega praznika. Že od nekdaj namreč krepimo sloves skupnosti, ki kolesje časa poganja naprej – v odločno, razvijajočo in priložnosti polno prihodnost. Resda se prihodnosti ne da načrtovati do potankosti, tako kot se ne da v celoti podoživeti preteklosti. Lahko pa se iz nje marsikaj naučimo, postane nam lahko celo navdih za kovanje novih poti in uspehov,« v svojem slavnostnem govoru izpostavi župan Tadej Beočanin. In spomin na ustanovitev prve povojne vlade utemelji s dejstvom, da Ajdovščina tistega pomladnega dne leta 1945 ni bila izbrana narključno. Zanos tistega časa je ostal v skupnosti, ki prednjači še dandanes. Prav v Ajdovščini se namreč rojevajo inovativni projekti, snujejo zmogljive ideje in nakazujejo smernice, ki pritegnejo. Ne zgolj domačo javnost, ime o prebojnosti sega vse tja do državne vrha.

Tokratno praznovanje občinskega praznika bo vendarle obdano s pristnostjo in prvobitnostjo, ki ju bo moč občutiti v živo. Življenje se po dveh letih vrača v normalne tirnice. Zopet bomo lahko začutili čestitke s pristnim stikom rok in iskrenim pogledom. Morebiti smo že pozabili, kako pristni in dotakljivi znajo biti tovrstni načini, ki spletajo trdne medsebojne odnose. A kolesje časa gre svojo pot. Ne gre vedno vse po ustaljenih tirnicah, niti se jih ne da predvideti, zato je zmagovalec tisti, ki se zna prilagajati. Občina Ajdovščina je na spremembe pripravljena, odzivna, inovativna, prebojna ... Ne klonimo pred novimi izzivi, temveč jih rešujemo, se z njimi spopademo in dokazujemo – da znamo in zmoremo. Z gotovostjo nam na zrcih bogate dediščine s tem prebojnim zagonom uspe poleteti še višje – tja, kjer prihodnost nima meja. ■

Tina Velikonja

Govor župana Tadeja Beočanina ob občinskem prazniku

5. maj 2022

Spoštovane občanke, spoštovani občani,

pred 77. leti se je petega majnika 1945 v Ajdovščini pisala nova zgodovina. Ustanovitev prve povojne vlade je mogočno zaznamovala takratno družbenopolitično dogajanje, ljudem pa prinesla upanje in vero, da se jim po več letih fašističnega terorja obeta pridih svobodnih dni. Morebiti si duha takratnega obdobja ne znamo več predstavljati tako kot tisti, ki so ga doživeli. A v zavesti nam ostaja spoznanje, kakšno olajšanje in kakšno veličastno sporočilo je prihajalo takrat iz našega mesta. In prepričan sem, da Ajdovščina tistega pomladnega dne pred skoraj osmimi desetletji ni bila izbrana naključno.

Kajti danes, 77 let pozneje, je Ajdovščina zopet na piedestalu – prepoznana kot razvojno najprodornejša občina v državi, okrepljena s številnimi kazalniki, ki nam kažejo izjemno rast in razvoj. Tako upravičujemo svoj sloves, ki smo ga podedovali iz preteklosti: ostajamo inovativni, izstopajoči, prepoznavni in nena zadnje – upamo si! Upamo si biti drugačni, stopiti iz cone udobja in kovati nove priložnosti. V nas je ostal zanos naših prednikov, da se je potrebno za prihodnost boriti, si upati kdaj

stopiti izven obstoječih okvirov ter na temeljih bogate dediščine graditi prihodnost, na katero bomo vsi ponosni!

Naša občina cveti, se razvija ter kuje nove poti za svetlejšo in vzpodbudno prihodnost slehernega izmed nas. Prepričan sem, da je to pravi razlog za ponosno praznovanje našega občinskega praznika. Že od nekdaj namreč krepimo sloves skupnosti, ki kolesje časa poganja naprej – v odločno, razvijajočo in priložnosti polno prihodnost. Resda se prihodnosti ne da načrtovati do potankosti, tako kot se ne da v celoti podoživeti preteklosti. Lahko pa se iz nje marsikaj naučimo, postane nam lahko celo navdih za kovanje novih poti in uspehov.

Ajdovščina doživlja izjemen gospodarski uspeh. Je steber gospodarskega razvoja na Primorskem in širše. Kazalniki ta izjemen preporod ajdovskega gospodarstva samo potrjujejo. V zadnjih osmih letih je bilo ustanovljenih 2.400 novih delovnih mest, kar predstavlja 44 % prirast, ajdovsko gospodarstvo je lani ustvarilo več deset milijonov evrov dobička. Ne le relativno na prebivalca, v absolutnih številkah smo glavni gospodarski center regije z največ vlaganji v opremo in infrastrukturo, kar

je temelj še prodornejše prihodnosti. Prodornost in prepoznavnost nam je pred kratkim priznala tudi žirija nagrade Zlati kamen, ki nas je razglasila za razvojno najbolj prodorno občino v državi. Verjamem, da so komisijo prepričali rezultati našega dela na vseh področjih – družbenem, gospodarskem in okoljskem. Številni uspešni projekti, pilotni programi in na tradiciji utemeljen razvoj so nas zavihteli v sam državni vrh. Še kako smo lahko ponosni na sadove našega dela, ki terjajo trud vseh nas – gospodarstva, javnega sektorja, civilne družbe, predanih posameznic in posameznikov, vseh, ki z delom svojih rok krepijo našo skupnost. Naša prizadevanja na področju podjetništva je v lanskem letu prepoznal tudi Mednarodni odbor za dodelitev nagrad Globallocal, ki je Občino Ajdovščina nagradil z najvišjo – zlato nagrado in priznanjem za ustvarjanje stimulatívne okolja za razvoj podjetništva v Srednji in Jugovzhodni Evropi. Občina je bila prepoznana kot primer dobre prakse na področju razvoja poslovnih con in drugih ukrepov za podporo podjetnikom.

Vse bolj rastoče prebivalstvo, vse več delovnih mest ter širjenje poslovnih con terja tudi ustrezno prometno infrastrukturo ter zagotavljanje dovoljšnih stanovanjskih kapacitet. Tema dvema segmentoma trenutno posvečamo največ pozornosti. To počnemo zlasti s ciljem, da zmanjšamo število dnevnih migrantov v Ajdovščino, tako da tu zaživijo, si ustvarijo kariero in dom. Povpraševanje po novih prostorih za gradnjo poslovnih objektov namreč iz dneva v dan narašča. Marsikdo ob pogledu s hitre ceste na nove poslovne objekte osupne in pritrudi dejstvu, da je podjetništvo v Ajdovščini doseglo neverjeten preboj. Poslovne cone po mestu so tako rekoč

polne. Trenutno je povpraševanje potencialnih investitorjev za približno 250.000 kvadratnih metrov površin, ki jih žal nimamo. Delamo pa že na ustreznih rešitvah, zato pričakujem, da bi lahko bila nova poslovna cona vzpostavljena že v letu 2024.

Že v letošnjem letu pa bodo vzpostavljeni novi stanovanjski kompleksi, na kar sem izjemno ponosen. Tik pred vselitvijo je stanovanjski kompleks Fluvio Frigido na Goriški cesti, stanovanja bodo kmalu vseljiva tudi v Batujah, kje je zrasla Batujaska gasa s 23 stanovanji. Na območju industrijskega kompleksa stare Lipe je predvidenih sedem večstanovanjskih objektov, trije se bodo pričeli graditi že to leto. Na Gregorčičevi ulici je načrtovan vila blok z 12 nadstandardnimi stanovanji. Največ stanovanj bomo našli na Ribniku, tam bodo zrasla tudi oskrbovana stanovanja. Stroji že hrumijo za stanovanjsko soseso Residence Lotus z 48 stanovanji. Tema dvema stolpičema se bodo na jugu pridružili še štirje stanovanjski stolpiči s 140 stanovanji, poimenovani Residence Papillon. Še dva stanovanjska stolpiča bosta zrasla ob Hublju, ob novo zasnovani pešpoti, ki vodi od železnega mostu dalje proti Palam. Skupaj približno 400 novih stanovanj, kar je izjemna številka. Del teh stanovanj bo odkupil tudi novoustanovljeni Javni stanovanjski sklad Občine Ajdovščina, katerega naloga za naslednjih pet let je povečanje fonda javnih najemnih stanovanj za tretjino. Večina jih bo namenjenih mladim in mladim družinam.

Tudi na podeželju je vse več možnosti za individualno gradnjo. Komunalno opremljanje novih zaselkov je zaključeno v Dobravljah in Lokavcu, letos načrtujemo še komunalno opremo novega zaselka Strane na Planini.

Ne zgolj razmah stanovanjske gradnje, tudi investicijsko je to leto zelo bogato – za občinske investicije je predvidenih skoraj 22 milijonov evrov. Izgradnjo kanalizacije in prenovo komunalne opreme lahko pričakujejo na Cesti, v Plačah, Stomažu in v nekaterih zaselkih KS Lokavec in v Podkrajju, v mestu pa na Gradišču in v Grivčah. V polnem teku je gradnja vodooskrbnega sistema Hubelj-Skuk. Z več kot 6 milijonov evrov vredno investicijo bo opravljena največja naložba v oskrbo s pitno vodo. Zdravo in kakovostno pitno vodo bomo pripeljali vse tja do Hrušice. Dodatne 3 milijone evrov pa namenjamo za gradnjo in vzdrževanje občinskih cest. Veliko naložb se obeta po krajevnih skupnostih, zlasti za obnove domov krajanov in urejanje pokopališčne infrastrukture.

Ponosen sem, da smo poleg sredstev za nujno infrastrukturo ta uspeli zagotoviti tudi za vlaganja v športno in kulturno infrastrukturo. Pričenjamo z izgradnjo večnamenske gimnastične dvorane, letos pa se športne infrastrukture lahko veselijo še v Budanjah, Skriljah ter Vrtovčah. Ob že naštetem se bo v letošnjem letu na novo urejalo, nadaljevalo ali posodabljaljo še vrsto drugih športnih objektov ali površin za šport v naravi. Veliko tudi tistih, ki ste jih občanke in občani predlagali že skozi tretjo uspešno izvedbo participativnega proračuna v Občini Ajdovščina. Posebej sem vesel, da je tudi ta cikel pokazal, da ste občanke in občani sprejeli projekt Moja pobuda za svojega, da skozi projekt predlagate in uresničujete kvalitetne pobude in da o njih tudi glasujete, kar kaže na dobro angažiranost posameznikov in skupnosti kot celote.

Ob športu pa posebno skrb namenjamo razvoju kulturnih dejavnosti, ki so bile tekom

zadnjih dveh let v obdobju epidemije najbolj opeharjene. Dejstvo je, da je prav kultura odigrala ključno vlogo v marsikaterem zgodovinskem trenutku, dandanes pa so kulturni ustvarjalci nosilci naprednih idej, zato jim moramo snovati skupnost, ki bo dajala spodbudo za ustvarjanje, razmišljanje, doseganje, spreminjanje ... Zavedati se moramo, da vsako še tako skromno delovanje v kulturi spodbuja boljše medsebojno razumevanje in spoštovanje vseh, ki si delimo isti prostor in čas. Stroji že brnijo za prenovo Rustjeve hiše, ki bo obujala pekarsko in mlinarsko obrt ter nudila dodatne prostore naši bogati zakladnici umetnosti – Pilonovi galeriji.

Ob športnem in kulturnem segmentu je pomemben tudi razvoj šolske infrastrukture, ki je naslednji izziv našega delovanja. Če smo doslej uspeli zagotoviti razvoj gospodarstva, razmah stanovanjske gradnje, bomo odslej sile usmerjali v razvoj šolske infrastrukture. Vlaganja v šolsko infrastrukturo so glede na podatke o vse več rojstvih in priselitveni prirast ena izmed prioritet. V teku so postopki projektiranja za dozidavo OŠ Šturje, ki bo po trenutnih načrtih do jeseni 2023 dobila večji prizidek z 10 dodatnimi oddelki za 280 učencev. Dogovarjamo se za širitev prostorov vrtca in iščemo dodatna finančna sredstva za nov vrtec, ki bo zrasel na Policah. Vemo, da so potrebe veliko večje, kot jih trenutno uspemo izpolniti. Vemo tudi, da se bodo še povečevale. A prepričan sem, da bomo uspeli poiskati ustrezne pogoje, ki bodo zadostili potrebam vse bolj rastočega prebivalstva v naši skupnosti.

Ob tem ne pozabimo na smelega načrte, ki utirajo naše skupne poti. V preteklem letu smo v občini Ajdovščina stkali številne projekte in premišljeno zastavili nove. Z marsičem

Tadej Beočanin

se lahko v tem letu pohvalimo. Nobena večja investicija ne poteka brez sofinanciranja iz evropskih ali državnih sredstev. Državne investicije potekajo tako rekoč z roko v roki in so dokaz dobrega in trdnega sodelovanja med lokalno in državno politiko. Odprtih je več gradbišč, zlasti na področju izboljšanja prometne infrastrukture in varnosti vseh udeležencev v prometu. Slednje izboljšave potekajo tudi izven mestnih ulic, na cestah proti podeželju. Veliko gradbišče je odprto proti Lokavcu, kjer ob rekonstrukciji ceste poteka gradnja kolesarske steze in pločnika. Verjamem, da je zaradi številnih gradbišč in posledično daljših zastojev potrebno veliko potrpežljivosti,

a prepričan sem, da bosta končni izgled in uporabnost vseh začeti naložb odtehtala začasne zastoje. H koncu gre gradnja površin za pešce in kolesarje na Goriški cesti. Slednje se bo na Vipavski cesti nadgradilo tudi s celovito obnovo cestišča, ki jo bo finančno pokrila državni proračun. S finančno pomočjo države se bo začela tudi gradnja pločnika od Grajška do Paljkovš v Lokavcu. Velika državna investicija je napovedana tudi za gradnjo kolesarske povezave iz Ajdovščine proti Vipavi. Na Colu pa se v kratkem prične gradnja krožišča.

Poleg izboljšanja prometne infrastrukture država investira tudi na področju skrbi za sta-

rejše. Največja državna investicija na našem območju je v tem letu namenjena gradnji novega Doma starejših občanov Kresnice, za katero sta država in Evropska unija namenili 12 milijonov evrov. Temeljni kamen za gradnjo smo skupaj s predstavniki državne in lokalne oblasti postavili pred kratkim. Ob tej priložnosti izražam javno pohvalo vsem, ki ste sodelovali v procesu pridobivanja teh sredstev – tako strokovnim službam kot tudi lokalni in državni politiki, ki je sprejela ključne odločitve, da bomo do novega doma tudi prišli. V rekordno kratkem obdobju smo uspeli pridobiti vso potrebno dokumentacijo, kar je zagotovilo uspeh na razpisu. Vse službe so z odliko opravile svoje delo, kar je doprineslo k še eni uspešni povezovalni zgodbi na našem območju. Tik pred zaključkom je tudi gradnja Hiše dobre volje, dnevnega centra za starejše v Palah. Če tema dvema objektoma dodam še skorajšnjo gradnjo oskrbovanih stanovanj na Ribniku, se lahko strinjamo v trditvi, da bomo imeli kvalitetno in pestro infrastrukturo za kvalitetno starost.

Ne trdim, da se prav vsa tveganja, ki nas vodijo v hitro in odzivno delovanje, vedno tudi obrestujejo. Zagotovo pa je dobrih zgledov v naši občini veliko – da pogum, odločnost in vztrajnost ob jasni viziji prinašajo dodano vrednost. To dragoceno spoznanje so za svoje vodilo sprejele tudi svetnice in svetniki v občinskem svetu, ki postavljajo skupno dobro pred posamične interese.

Zagotavljanje prijaznejšega okolja tako starejšim kot mladim je nujen korak na poti do izboljšanja njihovega položaja v skupnosti in posledično vodi do trajnostnega družbenega razvoja. Mladi so tisti, ki jim moramo zasejati svetlo prihodnost in jim dati možnost, da razvijajo vse svoje talente. Izjemno vesel sem, da

je v lanskem letu zaživel mentorski program Garaža, ki uri mlade inovatorje in jim omogoča, da ob podpori mentorjev snujejo svoje prve tehnične produkte. V preteklem letu smo tudi uspešno podaljšali certifikat Mladim prijazna občina, ki ga negujemo že vse od leta 2013, kar pritrjuje temu, da že več let načrtno urejamo mladinsko področje z ukrepi, ki mladim omogočajo čim hitrejšo osamosvajanje. Občina Ajdovščina je kot prva v državi pristopila k projektu nizkocenovnih hiš za mlade. Ob tej priložnosti lahko naznamim, da bo prvo naselje sedmih hiš za mlade in mlade družine stalo v Dobravljah. Smo v fazi načrtovanja in pridobivanja dovoljenj, da bomo mladim uspeli zagotoviti prijazno prihodnost. V Ajdovščini smo že z več projekti dokazali, da znamo in zmoremo, četudi orjemo ledino. Prepričan sem, da bo ta projekt še eden izmed tistih, ki bo ta sloves upravičil.

Ne zgolj razvijanje družbe in njenih potencialov, tudi skrb za okolje je pomemben segment za nadaljnji obstoj naše skupnosti. Ponosen sem, da smo bili v lanskem letu prepoznani kot energetska najbolj prodorna občina med srednje velikimi občinami v državi. Organizatorji so prepoznali naša prizadevanja na področju energetske učinkovitosti. Izvajamo raznolike ukrepe tako na področju energetike kot tudi na področju trajnostne mobilnosti in ozelenjevanja območja. Vse to je pripomoglo, da smo postali prepoznavni in zgled tudi drugim občinam. Po uspešno izpeljanem pilotnem projektu – prvi energetske samooskrbne skupnosti v državi, postavljeni v Budanjah, se načrti, povezani z zelenimi viri energije, nadaljujejo. V energetske učinkovitem ravnanju je priložnost, da še izboljšamo kakovost bivanja, seveda ob predani skrbi za okolje. Čestitke vsem, ki k temu pripomorete!

Da bo Vipavska dolina upravičila sloves ene najbolj rodovitnih, sončnih in zelenih dolin, pa moramo slediti smernicam, ki nas peljejo v projekt vzpostavitve namakalnega sistema. Namakalni sistem namreč ni samo priložnost za razvoj kmetijstva Vipavske doline, ampak pogoj za rodovitnost, poseljenost in obstoj celotne doline. Po hitri cesti bo to največji infrastrukturni projekt v dolini, ki je za ohranjanje in razvoj kmetijstva nujen. Vsi v dolini moramo sodelovati pri zavezi, s katero bomo omogočili kmetom, da nas še naprej oskrbujejo z lokalno, doma pridelano hrano. Vesel sem, da so odzivi lastnikov kmetijskih zemljišč vzpodbudni. Veliko razočaranje bi namreč bilo, če bi več desetletij trajajoče sanje o vzpostavitvi namakalnega sistema ostale zgolj na ravni načrtovanja. Prepričan sem, da bo dobro zasnovan projekt dosegel dovoljšno podporo in bo tlakoval pot uspešnemu razvoju kmetijstva.

Ne zgolj pridelavo, kmetom moramo omogočiti tudi trženje njihovih pridelkov. Ponosen sem, da bo do konca meseca maja končana prenova notranjega dela mestne tržnice, ki bo z gotovostjo prinesla nove poti trgovanja in pridelovalcem ponudila kvalitetne prostore za njihove lokalne dobrate.

Občino tudi vse bolj usmerjamo v digitalno preobrazbo. Pospešeno se gradi optično omrežje, možnost priklopa na sodobno optično omrežje je omogočeno tudi interesentom v bolj oddaljenih krajih. V kratkem bomo z optičnim omrežjem pokrili vse krajevne skupnosti in s tem zagotovili kakovostno in hitro delovanje telekomunikacijskih povezav tako gospodinjstvom kot poslovnim subjektom, kar je pomemben korak na poti k digitalizaciji, saj so sodobne telekomunikacijske povezave in visoke hitrosti prenosa podatkov v današnjih časih skorajda nuja. Prepričan sem, da

bo možnost do hitrejšega dostopa informacij marsikom olajšala tako delovne kot življenjske pogoje in izboljšala kakovost bivanja v celotni skupnosti.

Najsi bo to o delu, načrtovanju in delovanju naše Občine dovolj. Po turbulentnih dveh letih, zaznamovanih z epidemijo koronavirusne bolezni, se vatli vsakdanjega življenja vendarle vračajo med nas. Kot skupnost smo se tudi v tem obdobju izkazali, saj smo potrpežljivo in z veliko mero solidarnosti pristopali k novi realnosti, ki je zaznamovala naše največje bogastvo – zdravje! Hvala vsem strokovnim službam, ki so poskrbele, da smo v času epidemije lahko dostopali do zdravstvenih storitev, da smo bili mi in naši bližnji obvarovani in ustrezno preskrbljeni. To je še en dokaz več, na koliko predanih ljudi lahko vedno računamo. Vesel sem, da je z dogajanjem in živostjo zaživel družabno življenje v skupnosti. Lavričev trg je že gostil nekaj večjih dogodkov, o njegovi veljavi pričajo tudi tri prejete nagrade, kar dokazuje, da je bila prenova naše dnevne sobe res nujna in izpeljana na najvišjem nivoju.

Spoštovani!

Sleherni izmed nas je pomemben člen na poti k vitalni, razvijajoči in priložnosti polni skupnosti. Jutrišnji dan potrebuje ljudi, ki si želijo spreminjati svet na bolje, ki imajo potencial, vrednote in spoštljiv odnos do vseh. Delovanje v lokalni skupnosti in izboljšanje kakovosti bivanja je pravica in dolžnost vseh nas. Prav zato smo pozorni na vse proaktivne ljudi, ki z idejami, znanjem in inovativnostjo prednjačite. Ob občinskem prazniku je priložnost, da se tistim najprodornejšim zahvalimo za ves vaš trud in neizbrisen pečat, s katerimi ste zaznamovali našo skupnost. Vsi letošnji občinski nagrajenci ste s svojimi prizadevanji vsak

na svojem področju izstopili iz okvirov pričakovanega in v skupnost prinesli nove vrline in veščine, ki so zgled vsem nam. Čestitke in hvala vsem!

Kakšna bo postala Ajdovščina čez naslednjih nekaj desetletij, ne vemo zagotovo, saj kolesje prihodnosti ni v popolnosti v našem upravljanju. A nekaj je zagotovo: če bomo nadaljevali s to kondicijo, bomo, v to sem prepričan, hodili po poti uspeha. Saj če združimo hotenja in želje za dobrobit celotne skupnosti, ustvarjamo energijo, ki nam omogoča, da prihodnost oblikujemo po svoji meri. Naša vizija je ustvariti skupnost, kjer bo vsakdo v urejeni in povezani skupnosti užival v vzpodbudnih bivanjskih pogojih. Skupnost, kjer bodo vladale enake možnosti in spoštljivi odnosi. Kjer bomo obdani z visoko kakovostjo bivanja – tako na zelenem podeželju kot v živahnem mestnem utripu. Kjer bo slikovitost Vipavske doline nudila mnogotere priložnosti. Kjer bo prevladalo zavedanje, da nihče izmed nas ni sam, ampak je z njim in ob njem solidarna in povezana skupnost. Za vključujočo, solidarno in razvojno naravnano skupnost si prizadevam že drugi mandat zapored. Ob tako vzpodbudnih pogojih je biti župan izjemno poslanstvo. Prepričan sem, da mi zagona za vodenje tako perspektivne in obetajoče skupnosti tudi v nadaljnjih štirih letih ne bo zmanjkalo, če mi boste občanke in občani še naprej zaupali. Za vso vašo podporo in pripadnost skupnosti se vam najlepše zahvaljujem.

Naša občina in nje ljudje namreč znamo izkazati veliko pripadnosti, solidarnosti in brezpogojne ljubezni do svoje skupnosti. Eno izmed dejanj, ki pričča o tem je velikodušna gesta Taje in Iva Boscarola, ki sta Občini Ajdovščina donirala 25 milijonov evrov. Nesebična gesta

v dobrobit celotne skupnosti bo še dolgo odmevala med nami. Z gotovostjo pa bomo nje sadove uživali vsi mi. Tovrstna dejanja so tista, ki štejejo, ki povezujejo, ki nam dajo čutiti kolektivni duh, ki se prenaša med nami. Le redki so sposobni tako velikih gest, zato mi je v čast, da premoremo tako plemenite ljudi, ki svoje znanje, bogastvo in izkušnje delijo in dajejo lep zgled ne zgolj naši skupnosti, pač pa tudi širše. Donacija Taje in Iva Boscarola je zgodovinski dogodek za našo občino. Namenila sta jo izgradnji novega zdravstvenega doma z urgentnim centrom, lekarno, letalskega muzeja s centrom znanosti, operativno-servisnega centra za helikoptersko reševanje, nakupu helikopterja za reševanje in gašenje ter ozelenitvi občine. Ob občinskem prazniku, slovesnem trenutku naše občine se Taji in Ivu Boscarolu iz srca zahvaljujem za njuno plemenito dejanje. Vajina donacija bo omogočila še bolj bliskovit razvoj naših načrtov – v dobrobit nas in naših zanamcev.

Vzemimo na znanje, koliko plemenitosti in družbene odgovornosti se pretaka med nami. Zato tudi vnaprej delujmo enotno, povezovalno, naj naša skupnost deluje kot družina, kjer prioriteten veljajo prijazni medsebojni odnosi, kjer se težave rešuje s pogovorom, kjer solidarno in humano skrbimo drug za drugega, razumemo drugačnost in spodbujamo k napredku ter skupaj gradimo lepši in boljši svet.

Naj bo občinski praznik preplet spomina, ponosa, pripadnosti, obdan s slovesnim duhom in zavedanjem, da na krilih bogate dediščine tlakujemo pot v brezmejno prihodnost!

Čestitke ob prazniku! ■

OBČINSKI NAGRAJENCI 2022

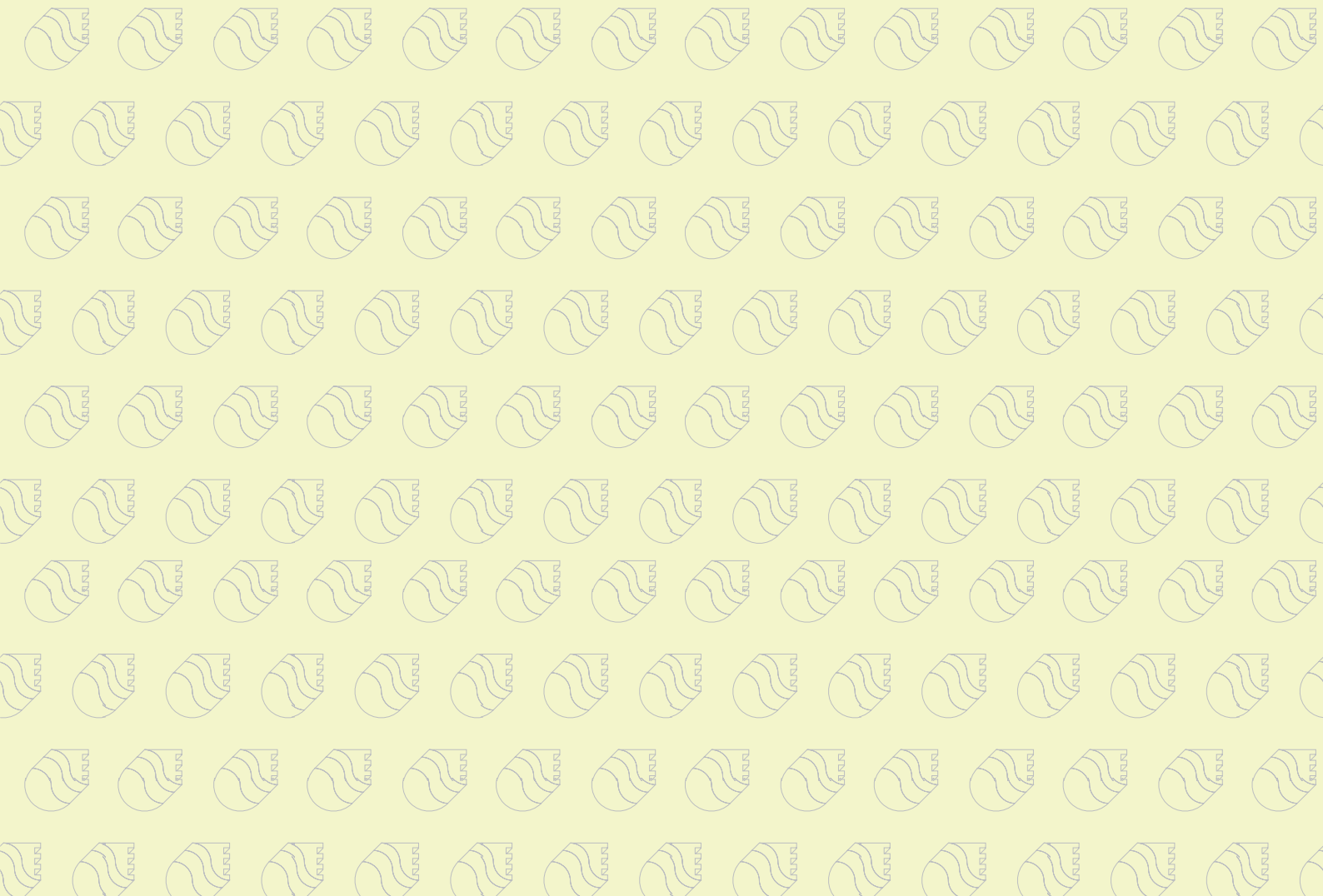

Foto: Polona Ipavec

Edvard Pelicon

Petomajsko priznanje Občine Ajdovščina

Edvard Pelicon je predan novinar, publicist in urednik, poznavalec številnih področij, prepričljiv pripovedovalec in talentiran pisec. Z vedrim in pronicljivim slogom zapisov ter pripovedi že več kot tri desetletja navdušuje bralstvo in poslušalstvo. Ob profesionalnem novinarskem in uredniškem delu pa je hkrati vseskozi krepil prepoznavnost naše občine, tudi z inovativnimi pristopi poročanja. Ob redni zaposlitvi je ves čas deloval na različnih ljubiteljskih področjih ter jih plemenitil s svojim znanjem in zavzetostjo.

Novinarsko žilico je razvijal kot vesten pisec, urednik več revij in časopisov, v svoje pisanje je vpletal poznavanje vseh lokalnih znamenitosti, posameznikov, posebnosti in jih pretkano tkal v zgodbe s svojim pronicljivim čutom za verodostojno in prepričljivo pripo-

vedovanje. S svojim tenkočutnim pisanjem je gradil bogato zakladnico znanja in poznavanja vsega, kar je vzbudilo njegovo zanimanje.

V letu 1980 se je zaposlil v novogoriškem studiu Radia Koper ter sčasoma postal vodja studia. Z mikrofonom v roki je obiskal sleherni kotiček Vipavske doline, tako je širša javnost lahko spoznala lokalne znamenitosti in zanimive občane. Leta 1993 je v Ajdovščini soustanovil radijsko postajo Radio Nova, kjer so se pod njegovim urednikovanjem zbirale in v eter pošiljale predvsem lokalne informacije. V letih svojega delovanja je bil Radio Nova, radio z dušo, na območju svoje slišnosti – v občinah Ajdovščina in Vipava – najbolj poslušan radio. V majhnem lokalnem studiu je pod Edvardovim mentorstvom veliko mladih Ajdovk in Ajdovcev pridobivalo prve dragocene

Za vsestranski doprinos na področju obveščanja občank in občanov ter promocijo ajdovske občine širši javnosti prejme Edvard Pelicon Petomajsko priznanje Občine Ajdovščina.

izkušnje, mnogi od njih so danes prepoznavni in uspešni v medijskem svetu. Bil je tudi prvi in dolgoletni urednik časopisa Latnik. Svojo profesionalno pot je Edvard Pelicon zaključil kot piarovec Občine Ajdovščina, v tem obdobju je pod njegovim urednikovanjem ugledala luč sveta še revija Peti maj.

Tako kot je z dušo in srcem opravljal svoje profesionalno delo, je Edvard Pelicon zavzeto deloval na mnogih ljubiteljskih področjih. Bil je pobudnik ustanovitve Turističnega društva Ajdovščina (1987), ki je pod njegovim vodstvom uvedlo prireditve na prostem ob občinskem prazniku. Ajdovščina v maju je skozi desetletja ostala najbolj množična prireditev v občini. Je ustanovni član društva Gora, kjer je skrbel za promocijo zelo razvejanega kulturnega in športnega delovanja društva.

Urejal je revijo Gora ter druge tiske, ki jih je izdajalo društvo, bil je tudi v uredniškem odboru obsežnega zbornika Mati Gora. Vrhunec pa je bila organizacija veličastne prireditve ob 400-letnici naselitve Gore. Številne proslave, prireditve in priložnosti je oktil z voditeljskimi sposobnostmi, ob tem pa kulturno dogajanje krepil tudi v Moškem pevskemu zboru Srečko Kosovel.

V radijskem studiu, pred voditeljskim mikrofonom, s pisalom v roki ali pa na zborovskih stopnicah – Edvard Pelicon je skozi leta zavzeto ter z veliko entuziazma sooblikoval medijsko in kulturno podobo naše občine. ■

Na fotografiji z leve proti desni: Rok Slokar, Mojca Žigon Goričan, Andrej Persič in Boštjan Jerončič. (foto: arhiv podjetja Incom)

Podjetje Incom d. o. o.

Petomajsko priznanje Občine Ajdovščina

INCOM d. o. o. je še eno v vrsti ajdovskih podjetij, ki se je rodilo v domači garaži, nato pa bliskovito zraslo v enega od paradnih konjev domačega gospodarstva in postalo največji proizvajalec sladoleda, nato pa tudi največji proizvajalec čokolade v Sloveniji.

Zgodba o ajdovskem sladoledu se je pričela pisati leta 1989, dve leti kasneje se je rodila blagovna znamka Leone. Z novim tisočletjem podjetje Incom raste v več pogledih – širi poslovanje, gradi nove proizvodne in skladiščne prostore. Odtlej pelje pot le še navzgor – podjetje željno srka nova znanja, bogati proizvodni asortima, pridobiva pomembne certifikate in vstopa na nove ključne trge in vlaga v razvoj ter gradnjo proizvodnih in skladiščnih

prostorov. Proti koncu prvega desetletja novega milenija, ko gospodarstvo tare huda kriza, Incomu uspe povečati povpraševanje po njihovih proizvodih. V letu 2021 so se okrepili za šest novih proizvodnih linij.

Podjetje Incom vsak dan proizvede in odpremi več kot 2,5 milijona kosov sladoleda. S svojimi izdelki se usmerja predvsem na tuji trg, kamor izvozi 90 odstotkov proizvodnje, njihove izdelke najdemo v več kot 40 državah po svetu. S svojim inovativnim pristopom k razvoju, visokimi gospodarskimi uspehi, odličnimi okusi in prijazno vizualno podobo izdelkov podjetje navdušuje komisije različnih mednarodnih ustanov ter prejema prestižne mednarodne nagrade. Posebna prelomnica v zgodovini

Za vsestranski gospodarski uspeh, inovativnost ter krepitev družbene pripadnosti v občini prejme podjetje Incom d. o. o. Petomajsko priznanje Občine Ajdovščina.

podjetja je leto 2020, ko Incom odpre Tovar-
no čokolado, kjer izdelujejo končne izdelke in
polizdelke. Z novo dejavnostjo se širi proizvo-
dnja, odpirajo se nova delovna mesta in nove
priložnosti. Smele načrte imajo za prihodnje
leto, ko načrtujejo dokončanje ene največjih
investicij – dograjeno bo visokoregalno avto-
matsko skladišče. V stavbah, ki jih je podjetje
odkupilo v središču mesta, bo nastal strateški
razvojni center in center okusov, kar bo družbi
in kraju odprlo nove možnosti.

Incom svojim zaposlenim nudi varne in ure-
jene delovne pogoje. V lokalni skupnosti in
širše pa velja za družbeno prijazno podjetje,
ki aktivno podpira tako športno kot kulturno
in družabno življenje v občini. Ob skrbi za
družbeno odgovornost podjetje nenehno išče
nove razvojne poti in zasleduje svoj cilj – pos-
tati najboljši in najbolj inovativen proizvajalec
sladoleda in čokolade na svetu.

*»Gola dejstva so suhoparna, življenje dobi
smisel, ko povemo zgodbo. In Incom ima kaj
za povedati!« ■*

Foto: arhiv podjetja Incom

Za gledališke in filmske uspehe ter doprinos h krepitvi kulturnega dogajanja prejme Marjuta Slamič Zlati znak Občine Ajdovščina.

Foto: Peter Uhan

Marjuta Slamič

Zlati znak Občine Ajdovščina

Marjuta Slamič je dramska igralka, dolgoletna članica ansambla Slovenskega narodnega gledališča v Novi Gorici, nastopila je tudi v več celovečernih in kratkih filmih. Za svoje ustvarjalno delo in subtilno igro je prejela številne nagrade, predvsem pa se je v slovensko in ajdovsko kulturno zgodovino zapisala z nepozabnimi upodobitvami dramskih in filmskih vlog.

Marjuta je z dušo in srcem igralka. Prepričljiva je tako na odrskih deskah kot pred filmsko kamero. Njeno poetično, občuteno, ganljivo in duhovito igranje je bilo večkrat nagrajeno. Krona vsem njenim dosedanjim uspehom je lanska nagrada Staneta Severja za igralske stvaritve v slovenskih poklicnih gledališčih. Ob tem ima v svoji vitrini že tri nagrade vesna za vloge v filmih Za vedno, Šanghaj in Nika ter mednarodno filmsko nagrado arena iz 58. Puljskega festivala. Najbolj aktualna je nagra-

da za najboljšo igralko 52. tedna slovenske drame. Dvakrat se je veselila primorske gledališke nagrade tantadruj – nazadnje leta 2021 za glavno vlogo v predstavi 'Jerebika, štrudelj, ples pa še kaj', katere avtorica je še ena Ajdovka, dramatičarka Simona Semenič. Simonina dramska zgodba se dogaja v eni od vipavskih vasi, Marjuta je tako ob odlični interpretaciji osrednjega lika predstave poskrbela tudi za pravilno izgovorjavo ajdovsko-vipavskega narečja celotne zasedbe. Ajdovska igralka se odlikuje po tem, da se imenitno znajde v žanrsko različnih vlogah – najsi je to komedija, drama ali tragedija – v vsaki svoji vlogi je suverena, natančna in prezentna.

Marjuta Slamič se vedno rada odzove povabilu domačega kraja na kulturna udejstvovanja, hkrati pa za seboj pušča dobro vidne sledi v kulturi in umetnosti v širšem slovenskem prostoru. ■

Marija Metka Marušič

Zlati znak Občine Ajdovščina

Marija Metka Marušič je bila dolgoletna predsednica Društva upokojencev Ajdovščina. V 12 letih uspešnega vodenja društva so oživele mnoge prostočasne dejavnosti in socialno-varstveni programi, društvo pa se je člansko močno okrepilo.

Marija Marušič si je nenehno prizadevala uresničevati naloge in dosegati cilje, s katerimi je društvo svojim članom in tudi drugim starejšim omogočalo kakovostno življenje v tretjem življenjskem obdobju. Pod njenim vodstvom je v naši občini zaživel projekt Starejši za starejše – Starejši za višjo kakovost življenja doma, znotraj katerega prostovoljke obiskujejo starejše člane na domu in jim poskušajo organizirati pomoč, ki jo potrebujejo. Okrepila se je kulturna dejavnost društva, ustanovljen je bil Ženski pevski zbor Večernica, katerega predsednica je Metka še

danes, kasneje pa še Dramsko-pevska skupina Zarja. Pomembni premiki so se zgodili tudi na športnem področju – od aktivnega upokojenskega športnega udejstvovanja do rekreativnih dejavnosti in športne vadbe za starejše. Društvo je v tem času pridobilo tudi svoje prostore. Pomembno je tudi medgeneracijsko delovanje – skozi vsa ta leta so se sklepala trdna prijateljstva domačega upokojenskega društva z osnovnimi šolami in različnimi društvi, ki se družijo na mnogih, danes že tradicionalnih prireditvah.

Metka ostaja aktivna članica ter podpredsednica društva. S svojo nesebičnostjo, zagonom, pripravljenostjo pomagati drugim pa je v času vodenja veliko naredila za kakovostno, bogato in aktivno življenje občank in občanov v tretjem življenjskem obdobju. ■

Za doprinos k razvejanemu delovanju Društva upokojencev Ajdovščina in skrbi za starejše prejme Marija Metka Marušič Zlati znak Občine Ajdovščina.

Foto: Polona Ipavec

Foto: Polona Ipavec

Za predano delo na področju varnosti in doprinos k preventivnim varnostnim akcijam prejme načelnik Policijske postaje Ajdovščina Marko Terbovšek Zlati znak Občine Ajdovščina.

Marko Terbovšek

Zlati znak Občine Ajdovščina

Marko Terbovšek je svojo celotno poklicno kariero predan Policiji, kjer je zaposlen vse od leta 1987. Prva leta je služboval v Novi Gorici. Službo na Policijski postaji Ajdovščina je nastopil leta 2006 kot komandir oziroma načelnik postaje, kar je še danes. Dobro desetletje in pol Marko Terbovšek predano skrbi za varnostno situacijo v naši občini, ki je na relativno zelo visoki stopnji. Njegovo predano delo se izraža v tesnem sodelovanju z lokalno skupnostjo. V času njegovega vodenja Policijske postaje Ajdovščina so bile izvedene številne preventivne aktivnosti, na račun katerih se je v skupnosti vzpostavilo visok družbeni red, predvsem pa zaupanje občanov in občank, ki se v naši skupnosti počutijo varne. Marko Terbovšek je aktivni sodelavec in soorganizator ene najboljših preventivnih prireditev za otroke v Sloveniji, Igrajmo se za varnost, ki jo v Ajdovščini že vrsto let prireja Svet za preventivo in

vzgojo v cestnem prometu Občine Ajdovščina. Po svoji funkciji je načelnik Policijske postaje Ajdovščina tudi član občinskega štaba Civilne zaščite. Njegova požrtvovalnost in neprecenljiva pomoč se je zlasti izkazala v času epidemije koronavirusa. V svoji bogati karieri je Marko Terbovšek prejel več priznanj. Za njegovo predano delo so ga nagradile Policija in Občina Ajdovščina, Uprava RS za zaščito in reševanje, pa tudi IPA Slovenija. Marko Terbovšek je namreč tudi dolgoletni predsednik Regionalnega kluba Nova Gorica slovenske sekcije mednarodne policijske organizacije.

Odlična varnostna situacija, stalna pripravljenost na pogovor in skupno iskanje rešitev, veliko vloženega truda v preventivne aktivnosti – vse to so trdna dejstva, ki govorijo o odličnem delu Marka Terbovška za lepše življenje v varni skupnosti. ■

Podjetje GVO d. o. o.

Zlati znak Občine Ajdovščina

Podjetje GVO d. o. o. se je v letu 2020 prijavilo na javni poziv Ministrstva za javno upravo za izvedbo projekta, katerega glavni cilj je zagotoviti dostopnost do širokopasovnih elektronskih komunikacijskih storitev na območjih, kjer še ni zgrajene potrebne infrastrukture, hkrati pa ni tržnega zanimanja za njeno izgradnjo. Del predmeta razpisa je bila tudi izgradnja optičnih povezav do belih lis v občini Ajdovščina. Takšnih območij je bilo v naši občini prek 600 v kar 21 naseljih. Podjetje se je pospešeno lotilo dela in že lansko leto uspelo zagotoviti optiko na Gori. Podjetje GVO d. o. o. je v okviru projekta zgradilo optično omrežje tudi v najbolj odročnih krajih

občine, celo tam, kjer gradnja prvotno ni bila predvidena. S to potezo je družba bistveno pripomogla h kakovosti bivanja občanov in občanov v prav vsakem kotičku naše občine. Hkrati pa je podjetje že zagotovilo, da bo projekt na območju naše občine v celoti zaključen do letošnjega poletja, kljub temu, da je pogodbeni rok za dokončane projekta september 2023. Občina Ajdovščina bo tako še pred dogovorjenim časom preseгла povprečno pokritost z optičnimi priključki v regiji, ki bodo občanom omogočali priključitev najsodobnejših telekomunikacijskih storitev po lastni izbiri. ■

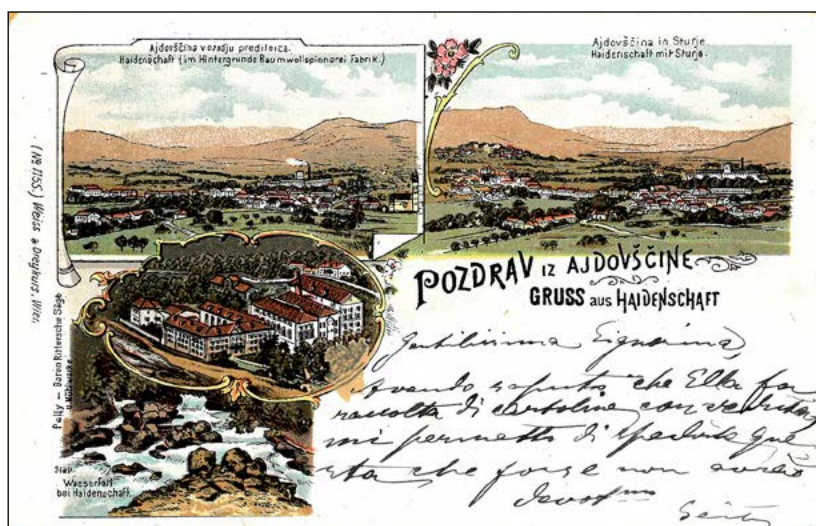
Predstavniki podjetja GVO in občinske uprave Občine Ajdovščina na srečanju ob priključu prvega naročnika na optično omrežje na Gori. (Foto: arhiv Občine Ajdovščina)

Za predanost in angažiranost pri izpeljavi projekta izgradnje optike v vseh naseljih v skupnosti prejme Zlati znak Občine Ajdovščina podjetje GVO d. o. o.

Industrijska dediščina Ajdovščine se na ogled postavi ...

piše: Ines Beguš
Goriški muzej

O razstavi Goriškega muzeja

Razglednica, na kateri so upodobljeni Ajdovščina, Šturje, izvir Hublja ter obrati v Palah. (Hrani Goriški muzej)

Danes v medijih pogosto beremo o Ajdovščini kot o mestu, ki se gospodarsko izjemno hitro razvija. Tudi bližnja preteklost še ni tako zelo daleč, da se današnje mlajše generacije ne bi zavedale pomena domačih tovarn, ki so po svojem imenu in kakovosti slovele tako na jugoslovanskem tržišču kot tudi širše po Evropi. Znanje in spomini o delu v »fabrikah«, vrednotah, pripadnosti in kolektivnem duhu so dragocena zapuščina starejših, nekoč zaposlenih v tovarnah, mlajšim rodovom. Malce slabše je poznana dediščina, na kateri slonijo začetki obrtništva in industrije mesta, vendar tudi ta, zahvaljujoč vestnim lokalnim raziskovalcem,

ostaja živa in dobro poznana med ljudmi. Industrijska dediščina Ajdovščine je torej zapisana v kolektivnem spominu prebivalcev mesta in zato se nam je v Goriškem muzeju zdelo primerno, da jo ovrednotimo s tem, da ji posvetimo razstavo.

O »obhubeljski industriji«, kot jo je poimenoval Pavel Plesničar, je bilo razmeroma veliko napisanega. Prvi so o njej pisali domačini in sodobniki takratnega časa, kot sta bila že omenjeni Plesničar in Edmund Čibej, ki so se ukvarjali s polpreteklo zgodovino kraja oziroma so v svojih zapisih beležili sočasna

dogajanja in spomine. S tem so postavili temelje nadaljnjim piscem in ljubiteljskim raziskovalcem, ki so se bodisi oprli nanje ali pa se usmerili v proučevanje posameznih dejavnosti. Med njimi gre izpostaviti Stanislava Bačarja ter njegovi deli, izdani pri Goriškem muzeju: »Hubelj, Ajdovščina, Šturje in sosednji kraji« (2007) je zbirka in interpretacija pisnih virov o Ajdovščini, Šturjah in fužinah med 15. in 17. stoletjem, posthumno izdana »Voda, stopa, mlin« (2013) pa je nabor in opis mlinov na območju današnje Ajdovščine. Bačar je svoje izsledke redno objavljaj tudi v lokalnem časopisju in drugih revijah. Z enako vnemo se je raziskovanju posvetil Dušan Krečič, posebej ajdovske predilnice in kasneje tekstilne tovarne Tekstine, kjer je bil tudi zaposlen vso svojo delovno dobo. Njegova knjiga »Tekstina skozi čas: od ustanovitve do danes« (2018), ki je tudi izšla posthumno, je bila prevedena v angleški jezik. O mlinarstvu na Ajdovskem in zlasti o Jochmannovem mlinu, kjer se je kasneje razvilo podjetje Mlinotest, piše in raziskuje Jožef Krečič. Njegovo znanje o zgodovini in tehniki mlinarstva ter o pekarstvu je izjemno dragoceno in veliko pripomore k današnjemu vrednotenju in obujanju tovrstne dediščine na Ajdovskem.

Razvoju industrijskih dejavnosti v Ajdovščini in Šturjah lahko sledimo vsaj že od 16. stoletja dalje. Eden glavnih dejavnikov gospodarskega razvoja je bila reka Hubelj, ki je nudila dobre pogoje številnim mlinom, žagam, fužinam in prvim modernim industrijskim obratom, ki so izkoriščali njen vodni vir in silo. Poleg tega je imel Hubelj še eno vlogo, in sicer mejne reke med Kranjsko, pod katero so spadale Šturje, in Goriško, kamor sta spadala Ajdovščina in Lokavec.

Ob njegovem zgornjem toku, tik pod izvirom, so na šturski strani po letu 1561 pričele delovati fužine, ki so sčasoma prerasle v obsežen kompleks železarskih obratov. V Ajdovščini je leta 1767 goriški trgovec in papirničar Tomaž Kumar zgradil velik mlin za papir, ki se je glede na produktivnost in način dela izkazal za prvi manufakturni obrat za izdelovanje papirja v slovenskih deželah. V 19. stoletju je bila današnja Ajdovščina že zelo živahen obrtniško-industrijski kraj z večstoletno tradicijo. V Šturjah je družina Schlegel v manjšem obsegu nadaljevala s predelavo železa, razmahnila pa se je predelava bakra in izdelava bakrenih izdelkov. Na desnem bregu Hublja je bila leta 1828 na pobudo tržaških investorjev zgra-

Predilnica v času prve svetovne vojne (Hrani Goriški muzej)

jena velika bombažna predilnica. Kot prva moderna tovarna v Vipavski dolini je bila ena tehnično najbolj razvitih obratov in kasneje druga največja predilnica na Goriškem. S tem obratom se je današnja Ajdovščina pričela razvijati v pravo obrtniško-industrijsko središče, privlačno za tuje obrtnike in podjetnike ter zagon njihovih dejavnosti. Pod Fužine se je priselil izumitelj in tehnik Jožef Adalbert Nussbaum ter ob Hublju postavil žago ter mlin za čreslo. Njegov sin Avgust je konec stoletja v neposredni bližini zgradil izdelovalnico testenin, ki je zaradi nesreče pogorela že dve leti kasneje. Avgust je na njenem mestu postavil obrat, v katerem je s pomočjo galvanoplastike izdeloval zelo kvalitetne bakrene izdelke. Kasneje je v tem obratu delovala »Elektrarna na Hublju«, med domačini poznana kot stara elektrarna. V Palah so na mestu Svetinovega mlina sredi stoletja zrasle ogromne stavbe, v kateri so delovale pivovarna, žganjarna, obrat za luščenje ječmena in riža in mehanični mlin. Slednjemu je po letu 1867 postal resna konkurenca Jochmannov mlin na ajdovski strani.

Čas prve svetovne vojne in medvojnega obdobja je med drugim prinesel gospodarsko nazadovanje kraja. V začetku 30-ih let so tekstilni obrati prenehali z delom, medtem ko je naslednik Jochmannovega mlina pod domačim upraviteljem s težavo, a uspešno kljuboval

takratni politiki in neugodnim gospodarskim razmeram v državi. Dobro je delovala žaga Antonia Rizzatta na Lokavščku, pritoku Hublja.

Po drugi svetovni vojni so nekateri obrati, ki so se v Ajdovščini razvili v 19. in 20. stoletju, (ponovno) obudili svojo tradicijo delovanja, nastala pa so še nova podjetja. Povojni začetki delovanja novih tovarn so bili skromni, vendar je kmalu sledil hiter razvoj tako, da so tukajšnja podjetja postala prepoznana v slovenskem in jugoslovanskem prostoru. Vzporedno s tem so rasla tudi zaposlovanja in z njimi življenjski standard prebivalcev Vipavske doline. S prehodom iz socializma v nov družbeni sistem, ki je med drugim pomenil izgubo glavnega jugoslovanskega trga, je za mnoga podjetja in tovarne prinesel zmanjšanje proizvodnje. Nekatera so sčasoma prenehala obratovati, druga so se prestrukturirala in delujejo še danes. Poleg teh so se v zadnjih desetletjih razvile tudi nove oblike industrije. Podjetja, ki danes delujejo v Ajdovščini, nadaljujejo tradicijo industrijskega mesta.

Tako dolga in razgibana zgodovina industrije v Ajdovščini ter pobude s strani občanov, predvsem pa domačina Dušana Krečiča, nas je spodbudila, da v Goriškem muzeju pripravimo razstavo o industrijski dediščini Ajdovščine. Pri tem je sodelovala tudi Lavričeva knjižnica

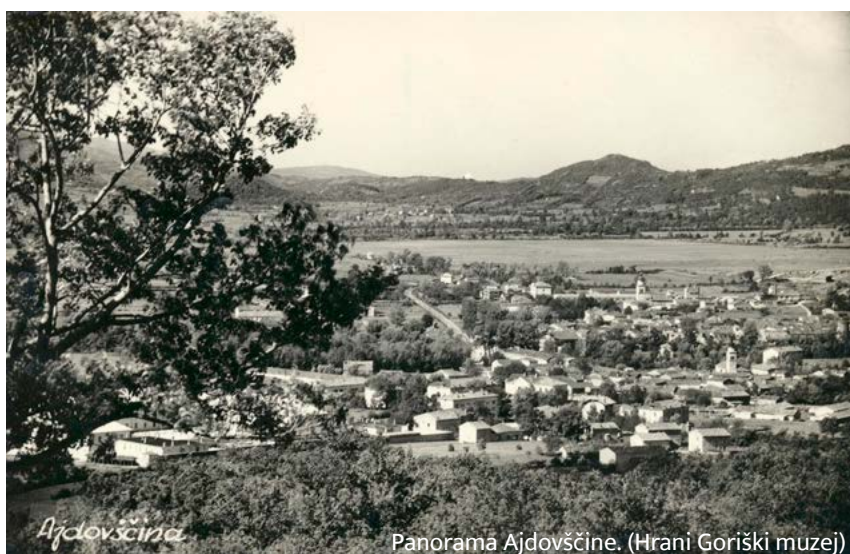

Tabla Jochmannovega mlina, verjetno iz časa tik po 1. svetovni vojni. (Hrani Goriški muzej)

Ajdovščina. Pri razvijanju koncepta razstavnega projekta so bile naše zamisli usmerjene v iskanje drugačnih načinov predstavitve od klasičnega v muzejskem razstavnem prostoru. Tako smo prišli do zamisli, da bi posamezne obrate predstavili kar na mestu samem.

Razstava bo temeljila na trinajstih točkah oziroma lokacijah, kjer so se nahajali ali še danes obratujejo posamezni industrijski obrati. Te točke so Fužine, Nussbaumovi obrati, Pale, Hidroelektrarna Hubelj, Jochmannov mlin, Papirnica, Lipa, Tekstina, Fructal, IKA, Mlinotest, Primorje in Kovinsko. Do vsake se lahko sprehodimo in si ogledamo objekt ali mesto, kjer so nekoč stale večje stavbe in so njihovi ostanki še vidni. Na vsaki lokaciji bo stala tabla z glavnimi podatki o industrijskem objektu ter QR kodo, ki bo obiskovalcu omogočala, da preko mobilne naprave dostopa do besedil in multimedijskih vsebin, vezanih na lokacijo oziroma obrat. Tako se bo obiskovalec seznanil z zgodovino posameznega industrijskega obrata v krajši ali tudi v razširjeni verziji, si ogledal zbrano slikovno gradivo, poslušal zgodbe, ki temeljijo na resničnih dogodkih iz preteklosti in prisluhnil intervjujem posameznikov, ki so z nami delili spomine na delo v posameznih tovarnah ali na tovarno samo. Arhivsko in slikovno gradivo smo našli in zbrali v kar šestih arhivih v Sloveniji in Italiji, nekaj slikovnega gradiva in predmetov pa so nam posredovali tudi podjetja in posamezniki. Do vsebin raz-

stave je mogoče dostopati tudi preko spletne strani <https://ida-ajdovscina.si>, ki je na voljo v slovenskem in angleškem jeziku. Obiskovalcem, ki niso vešč uporabe sodobnejše tehnologije, bodo osnovne informacije dosegljive v obliki tiskanega vodnika.

Bogata industrijska dediščina Ajdovščine bo tako predstavljena na dostopen način domačim, ki se vsakodnevno sprehajajo mimo posameznih lokacij, in zunanjim obiskovalcem, ki si bodo poleg razstave lahko ogledali še druge zanimivosti Ajdovščine.

Razstava in predstavitev sta zasnovani na način, ki omogoča nadgrajevanje vsebin in dodajanje lokacij tudi v prihodnje. Tako prikaz na spletni strani na primer omogoča njihovo dopolnjevanje tudi z drugimi tematikami, kot so na primer ekonomski, etnološki, socialni, umetnostno-zgodovinski, tehniški in tehnološki vidik. Naša želja namreč je, da bi se razstava z dopolnjevanjem vsebin, slikovnega gradiva in drugimi informacijami nenehno razvijala in rasla. K temu lahko pripomorete vsi, ki menite, da bi lahko z znanjem ali izkušnjami, predmeti, fotografijami in spomini kakorkoli prispevali. S tem bi gradili in bogatili razstavo ter predvsem poskrbeli, da se večstoletna dediščina ajdovske industrije ohrani v spominu mesta in ljudi ter hkrati ostane zakladnica znanja in razvojni navdih za mlajše rodove. ■

Iskalci, zbiralci, zapisovalci

piše: Sanda Hain

Verjetno danes ne bi poznali izraza »*kindermaher*«, ki izvira iz Valvasorjevih časov, če ga ne bi slavni polihistor omenil v svojem največjem delu Slavi vojvodine Kranjske – tako so namreč na Vipavskem pravili belemu vinu, ki, »*če se nezmerno ali na merice pije, pogosto naredi iz mož otroke in iz modrijanov norce, zato mu pravijo 'kindermaher'*«. Zgodba, ki danes nadvse zabava obiskovalce Vipavske doline, še posebej, ko jo vinogradnik pripoveduje v svojem hramu, ob pokušini dobrega domačega. Valvasor nam je zapustil za celo bogastvo zgodb, ki seveda niso zanimive le zaradi zabavanja turistov, pač pa so korenike naroda, pojasnjujejo našo preteklost, gradijo temelje naše sedanjosti in ustvarjajo priložnosti za prihodnost.

Tako kot vsak posameznik tudi vsaka skupnost potrebuje lastno identiteto, vedenje, kdo je in od kod prihaja, da bo znala samozavestno načrtovati pot naprej. Vsak drobec, ki dodatno razpiha meglice preteklosti, je dobrodošel kamenček v mozaiku, ki sestavlja podobo našega 'žitja in bitja'. Veliko jih je potrebnih, da se zgodba zares sestavi v celoto, v veliki meri jih zbirajo ljubiteljski zanesenjaki, ki na ta način pomagajo različnim strokam in znanostim do celovitejših odgovorov. Svojemu delu se običajno posvečajo nadvse skrbno, tako da mnogokrat dosežajo ali celo presežajo znanstvena merila, hkrati pa imajo/so imeli vsak svoj osebni ali pa družbeni razlog, da so se takšnega, običajno nadvse obsežnega dela sploh lotili. Mnogokrat je vodilo teh zanesenjakov, iskalcev odgovorov na večna vprašanja, patriotizem, domoljubje. Poiskati možnosti za boljše življenje, najti razloge, da bomo še bolj ponosni nase in na svoj narod. Tako smo lahko nadvse hvaležni polihistorju Janezu Vajkadu Valvasorju (1641–1693), ki se je obširnega dela lotil zato, ker je kot svetovljan spoznal, kako malo se zunaj njenih meja ve o njegovi domovini. Slava vojvodine Kranjske je njegovo največje delo in še danes velja za eno najbolj obsežnejših znanstvenih del o deželi Kranjski, njegovi domovini. Zanj je avtor prodal vse svoje imetje, verjetno pa mu je pobrala tudi zdravje, saj je leto po njenem natisu umrl.

Da še bolj srčna molitev ne bo zadostovala, pač pa bo za boljše življenje treba tudi boljše

delati, je svojim fanom in bralcem prigo-varjal duhovnik Matija Vertovec (1784–1851) ter jih hkrati spodbujal, da imajo vse pogoje in danosti za dobre uspehe. Poučeval jih je, najprej brati in pisati, nato kako 'umneje kmetovati'. »*Vsi narodi okoli in okoli nas, nenavadno gibljejo, odkar svet stoji se še ne ve, da bi tako kakor v sedanjosti narod čez narod, kakor za stavo se gnal, naj visokeji stopnjo častniga osrečenja doseči. V vsih vednostih znanostih in umetavnostih hočejo kar eden družiga užugati in prehiteti, ali bo Slovenja tako borenje le od strani gledala?*« Vertovec je veliko pisal tudi o zgodovini, geografiji, kemiji, fiziki, astronomiji, prav zaradi svojih ljudi pa se je zlasti posvečal kmetijstvu, še posebej vinarstvu in vinogradništvu, kjer je kot svetovljan videl priložnosti za boljši zaslužek. Vrtovčeva Vinoreja je znova našla pot do vinogradnikov in bralcev, ki jim ta neverjetni čut Matije Vertovca za dobro svoje dežele in njenih ljudi seže do srca. Pa bi ga skorajda pozabili, tega našega rojaka, ki je udejanjal pomembno poslanstvo in napisal prvo strokovno knjigo v slovenskem jeziku, če nam ga ne bi ponovno odkril Stane Bačar.

Lepo pa je ohranjena bogata zapuščina Edmunda Čibeja (1861–1954). O njem je veliko zapisanega, v Lokavcu in na Predmeji stojita njegova spomenika. Lokavčani ga cenijo kot svojega nekdanjega župana, ki si je prizadeval za vsestranski napredek, in so po njem poimenovali tudi večnamensko dvorano, ki je

Skupina Edmund Čibej v Društvu Gora nosi ime po nadučitelju Čibeju. Smuči, s katerimi so nastopali, se do zadnje podrobnosti ujemajo s Čibejevimi smučmi iz leta 1888. Na fotografiji člani na Zlati lisici. (Foto: arhiv društva Gora)

osrednji prostor za srečevanje krajanov. Na Predmeji je bil učitelj – ne samo učne snovi po načrtanem pedagoškem programu, pač pa je med Gorjane delil tudi praktične in življenjsko pomembne nasvete. Danes je najbolj prepoznaven po smučeh, ki jih je naročil iz Norveške v iskanju boljše možnosti za hitrejšo hojo po snegu in prvi smučarski tekmi v tem delu Evrope, ki jo je organiziral z namenom, da bi ta odlični pripomoček kot uporabnega spoznali tudi gozdarji in domačini na Gori. Edmund Čibej pa nam je zapustil tudi bogato dokumentarno gradivo. Urejal je svojo zbirko predmetov, s katerimi se je srečeval med svojim delom, ter prirodoslovno zbirko. Veliko je pisal, tako različne poljudne in strokovne članke, predvsem iz naravoslovnega in planskega področja, kot tudi spomine. Društvo Gora je pred leti zbralo njegova dela in dela, ki govorijo o njem, v knjigo Zbornik Edmunda Čibeja, ki je danes odličen vir vsakovrstnih informacij o naravi in drugih znanostih ter življenju in navadah naših ljudi, skupnosti in krajev v njegovih časih.

Anton Bianchi (1858–1933) se je poročil s hčerko lastnika velikega Jochmannovega valjčne-

ga mlina in prevzel njegovo vodenje. Manj znano pa je, da je bil velik ljubitelj naravoslovja, za kar ga je verjetno že v šolskih klopeh navdušil njegov učitelj Fran Erjavec, pisatelj in naravoslovec. Bianchijevo zanimanje za naravoslovje je bilo zelo široko, v prostem času je zbiral vse mogoče predmete – od skeletov živali, lupin polžev in školjk, hroščev, metuljev, vse do kamnin. Odkril je dva hrošča, ki so ju poimenovali po njem (*Anemadus bianchii* in *Bathyscia bianchii*). Veliko se je ukvarjal z raziskovanjem kraških jam, zbral je bogato geološko zbirko, ki vsebuje fosile, minerale in kamnine. Po prvi vojni je velik del svoje geološke zbirke podaril Prirodoslovnemu muzeju Slovenije,

ta vsebuje 214 inventarnih enot fosilov, 211 inventarnih enot mineralov, 62 inventarnih enot kamnin in 10 inventarnih enot organskih snovi in premoga. Prirodoslovni muzej je leta 2012 geološki zbirki Antona Bianchija v celoti posvetil 76. številko revije Scopolica.

Meteorit iz Bianchijeve zbirke (foto: arhiv Občine Ajdovščina)

Tudi Milan Klemenčič (1875–1957) se je ob uradniški službi, slikarstvu in lutkah, po čemer je najbolj znan, ukvarjal še z enim zanimivim hobijem – fotografijo. V njegovih časih je bil to precej drag in zapleten konjiček, kljub temu je bil dobro seznanjen z aktualnimi tehničnimi novostmi v fotografiji in je avtor prvih slovenskih barvnih posnetkov – na enem je upodobljen Čaven. No, bolj pomembna pa je njegova umetniško-dokumentarna fotografska zapuščina, v kateri so poleg fotografij ohranjeni tudi izredno natančni fotografski dnevniki. »*Fotografski aparat je postal Klemenčiču popotni notes, osebni in družinski dnevnik, kronika vseh vtisov in doživetij, ki jim hote ali ne hote vtisne likovne prvine, značilne za slikarstvo in fotografijo,*« je zapisal umetnostni zgodovinar in fotograf Mirko Kambič, ki je raziskoval Klemenčičevo fotografsko ustvarjalnost.

Avtoportret v ogledalu (foto: arhiv Občine Ajdovščina)

upravnik ajdovskega kina. Stipe Štekar ni bil sistematični zbiralec, čeprav je imel zbrane predmete skrbno urejene v vitrinah, albumih in na stenah svojega doma, ki se ga še danes drži ime 'pri Štekarju'. Kasneje se je skupaj z svojimi zbirkami preselil v Novo Gorico, po njegovi smrti pa jih je v hrambo dobil Goriški muzej. Med njimi še posebej rada pobrska lokalna kulturna društva, ki iščejo podatke iz preteklosti, ohranjenega je veliko tovrstnega dokumentarnega gradiva. Zanimivo je, da so sodelavci muzeja med predmeti našli tudi filmske trakove, na katerih naj bi bili originalni posnetki Soške fronte, vendar pa se je izkazalo, da gre za dragocene kopije filmov znamenitega režiserja Ernesta Lubitscha, za katere je dotlej veljalo, da so izgubljene. To odkritje je pomembno za zgodovino evropskega filma.

Štefan Štekar (1899–1986), bolj poznan kot Stipe, je kot mlad fantič v kleti ajdovskega dvorca našel lončeno posodo s kupčkom beneških novcev. Najdba ga je zaznamovala za vse življenje, brskal je in sestavljal svojo zbirko. Nato pa skozi življenje zbiral vse mogoče – predvsem predmete s področja kulture in umetnosti, na katerem je deloval – sezname odigranih del, plakate, fotografije ... ohranjenih je še posebej veliko filmskih plakatov iz obdobja, ko je deloval kot

Še ne tako dolgo nazaj se je za vedno poslovil še en znan ajdovski zbiratelj in geolog Miklavž Figelj (1939-2018). Marsikdo še pomni visokega suhega sivega moža, ki je nekoliko sključen in na prvi pogled mrkega, zamišljenega obraza hodil po ajdovskih ulicah. Kot otroka ga je zaznamovala mamina pripoved o padcu meteorita med bivanjem na Otlici in mu vzbudila zanimanje za astronomijo in geologijo. V življenju je počel veliko različnih stvari, bil je vesten zbiralec, pisec in zapisovalec, kronist. Nikoli pa ni nehal iskati sledi za padlim meteoritom,

tako je naletel tudi na Bianchija in njegovo zbirko, ki je bila ponovno oživiljena prav po njegovi zaslugi. Velik del njegovih zbirk in zapisov je žal pogorel, ohranjena pa sta dva rokopisa – prvo je obširno delo s področja zgodovine seizmologije Veliki potres leta 1511 v Sloveniji in Furlaniji, drugo delo, Podbrajdvci in Kalaburci, pa so v literarno delo strnjene zgodbe, ki jih je slišal od starejših Ajdovcev in jih vestno zapisoval.

Ob najdenih predmetih in dokumentiranih zapisih o življenju v preteklosti govorijo tudi 'žive priče' – ohranjene navade in pripovedi. Te je težje shraniti tako, da se ohranja smisel in hkrati avtentičnost, saj se vse '*bitje in žitje*' sčasoma spreminja. Ta 'duh časa in kraja' zna nadvse pristno iz pripovedi tistih, ki še pomnijo, v svojih zapisih povzeti zapisovalec ljudskega izročila, pa tudi pesnik in pisec, upokojeni učitelj Franc Černigoj. Pripovedi, ki jih je v tako prijetni kombinaciji lepe knjižne slovenščine in pomenljive – največkrat življenjsko trde ali pa hudomušno sočne – gorjanščine, svojega maternega jezika, zapisal in jih še zapisuje, so neizmeren vir informacij o naravi, življenju in navadah ljudi, predvsem na njegovi ljubljeni Gori. V odnosu do sodobnega časa je še posebej dragocena zbirka zbranih izštevank, ugank in igrice Nace ima dolge tace, ki je bila z osveženimi ilustracijami Silve Karim pred nekaj leti ponatisnjena. Ponuja celo vrsto nadvse uporabnih in igrivih nasvetov staršem

pri vsakodnevni vzgoji in življenjskemu uku otrok, ki smo jih zaradi 'digitalne revolucije' skorajda pozabili. Vablljivo vabi ponovno nazaj na dvorišča, ulice, v naravo, k igri in pogovoru, vrača 'človeškost' in 'živost' v monoton svet monitorjev.

Ohranjanje nesnovne tradicije, navad in običajev je dejavnost mnogih društev, ki se v naših krajih trudijo to početi na kar se da avtentičen način, velikokrat v sodelovanju s stroko, kar je pomembna dodana vrednost produktov, ki nastajajo. Pa bodisi so to zgibanke, brošure, knjige, filmi ali drugačni zapisi, bodisi plesi, predstave, razstave in zbirke ali drugačni izdelki. Ob dejstvu, da takšno početje krepi naše korenike, ima tovrstno udejstvovanje še ogromno drugih učinkov in lahko pomembno prispeva k družbenemu in gospodarskemu razvoju. Težko si je predstavljati razvoj turizma brez zabavnih zgodb iz preteklosti, kot je tista iz uvoda tega prispevka, ali pa takih, ki jih za sodobno popotniško, kulinarično, zgodovinsko, etnološko ali pa še kakšno drugačno izkušnjo ustvarjajo domačini iz svojih etnoloških posebnosti. Vključene so tako v doživetja kot v raznovrstne produkte in poimenovanja. Sodobni svet se v iskanju idej za naprej v vseh pogledih vedno večkrat ozira nazaj. Iskalci, zbiralci, zapisovalci so dragoceni varuhi in negovalci korenin našega naroda. Korenike drevesa so zagotovilo za močno in razvejano krošnjo. Negujmo jih. ■

»Drevesne korenine običajno zrastejo v globino toliko, kolikor je visoko njegovo deblo. To simbolično pomeni, da bomo, če se spustimo v svojo notranjost, k svojim koreninam, spoznali ves svet. Velja tudi nasprotno – s spoznavanjem univerzuma bomo spoznali sebe.«

(simbolika drevesa)

Slika: FB stran Stanislav Bačar

Stanislav (Stane) Bačar

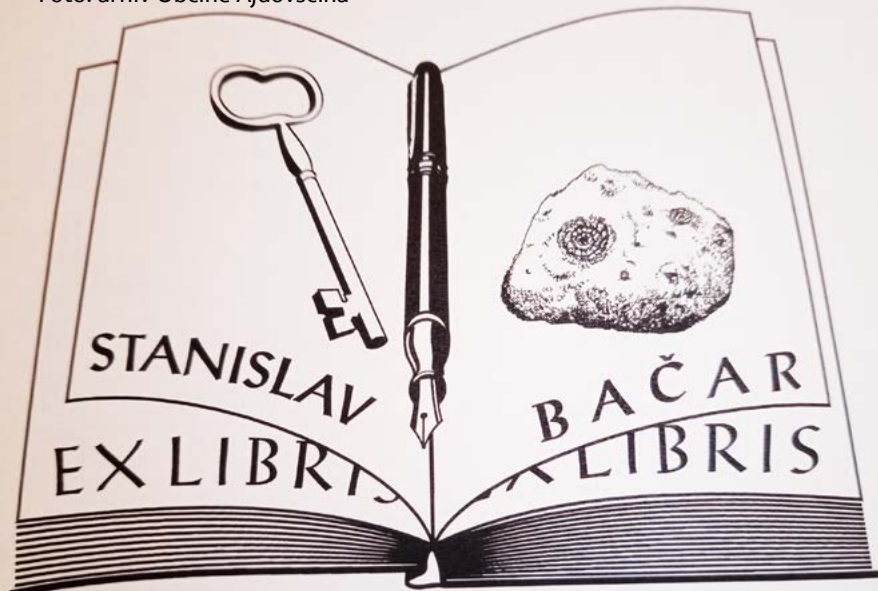
– (i)zbrana dela

piše: Edo Pelicon

Že sam ex libris Staneta Bačarja grafično zelo lepo ponazarja štiri dejavnosti, ki so zaznamovale njegovo življenjsko delo (ob seveda službenih in družinskih obveznostih). Na levi polovici odprte knjige (bibliografija) je narisana ključ (ključavničarstvo kot osnovna izobrazba, ki ga je obrusila v delovnega in tehnično podkovanega človeka), v razporku pisalo, nalivno pero (ki simbolizira širok razpon napisanih besedil), na desni polovici pa je stiliziran fosil (ljubiteljstvo, ki je preraslo v neslutene višave). Torej poker štirih dejavnosti, ki so že same zase dovolj zanimive (in bi si zaslužile resno in strokovno obravnavo), še bolj pa pridejo do izraza povezane v 'šopek', kot bi dejal Matija Vertovec (za vipavsko vino sicer). In prav z znamenitim šembijskim župnikom se začenja pregled ('bolj poskus') Bačarjevih izbranih del, bodisi kot avtorja, urednika ali spretnega organizatorja.

Foto: arhiv Občine Ajdovščina

Vinoreja (1994), Sporočilo slovenskim vinorednikom (1996) – ponatis

»Moje življenjsko delo so knjige, poznan pa sem po fosilih,« je nekoč dejal Stane. Kot da bi se pri sebi vendarle nagibal h knjigam, ki so bile 'ljubezen iz otroških let'. Na nekem šolskem izletu je namesto priboljška skromno žepnino namenil knjigi – drobiža sicer ni bilo dovolj, toda knjigarnar je prepoznal fantovo iskreno navdušenje in primaknil manjkajoči del ... Le da tedaj ni mogel vedeti, kako strasten in nadvse uspešen zbiralec bo postal ta suhljati deček in da bo njegova bogata bibliofilska zbirka v sorazmerno kratkem času obsegala številne slovenske prvotiske.

Še posebej sta bila Bačarju pri srcu 'domača' pisatelja Janez Svetokriški in Matija Vertovec. Zadal si je, da bo zbral vse Vertovčeve prvotiske. V enem od zapisov potoži, da je trajalo dlje, kot pa je pričakoval. Nabor knjig šembijskega duhovnika je za tiste čase kar zajeten: Vinoreja (1844), Kmetijska kemija iz 1847, Sporočila slovenskim vinorednikom in Shodni ogovori, oboje leta iz leta 1850 in Občne povestnice (1853 in 1863). Toda samo zbrati knjige v lastno zadoščenje, to ni bilo v Bačarjevem stilu. Generaliral je dogodek ob 150. obletnici Vinoreje, namreč razstavo z naslovom 'Vertovec in njegov čas' na dvorcu Zemono – s faksimiliranim ponatisom Vinoreje in Shodnih ogovorov. Založnik je bil resda vipavski Ag-

roind, avtor krajše študije o Vertovcu pa dr. Branko Marušič, toda gonilna sila in urednik je bil seveda Bačar. Zato radi rečemo, da je prav Bačar Slovincem ponovno odkril Vertovca, tega pionirja slovenskega vinogradništva.

Na nek način se celo ponavljata – šembijski dušni pastir je očitno opazil, da njegovi praktični napotki o gojenju vinske trte in pridelavi vina iz Vinoreje ne dosegajo pričakovanj. Vedel je, kako težko se ljudje spravijo po celodnevnom delu k branju knjig, pa še ob sveči, brlivki. Vinoreja je namreč prava enciklopedija vinarstva, obsega kar 259 strani besedila plus še nekaj dodatkov in predgovor. V domači besedi razlaga postopke od trte do vina, veliko razglablja o primernih sortah, sajenju, gnojenju, režnji, trgatvi in predelavi vina, tolmači kemijske procese, vmes vpleta zanimivosti iz tujih, logov, zgodovinske dogodke, zemljepisne podatke ... Izšla naj bi v kar lepem številu kot priloga Bleiweisovih Novic, pa vendar je Vertovec ocenil, da jo ljudje premalo jemljejo v roke, zato je po šestih letih spisal 'Sporočilo', prav tako kot prilogo Novicam in so jo naročniki prejeli brezplačno. Knjižica je bistveno tanjša, šteje le 19 strani, 'slovenskim vinorednikom, sosebnim Ipavskim in Primorskim' pa prinaša vse potrebne napotke glede vzgoje vinske trte in pridelave dobrega vina. Le s

BAČAR, Stanislav, ljubiteljski paleontolog in zgodovinar (r. 29. 6. 1938, Ljubljana; u. 5. 10. 2012, Šempeter pri Gorici). Oče Stanislav, delavec, mati Hedvika, r. Simonič.

Ob njegovem rojstvu je družina bivala v Pirničah pri Medvodah, od 1939 pa v Dolenjah v Vipavski dolini. Osnovno šolo je obiskoval na Planini, 1949–53 nižjo gimnazijo v Ajdovščini, 1953–56 Železniško industrijsko šolo v Mariboru. Leta 1975 je ob delu končal Srednjo strojno delovodsko šolo in 1979 prvo stopnjo Ekonomske fakultete na Delavski univerzi v Novi Gorici.

Leta 1956 se je zaposlil kot ključavničar v podjetju Lipa, od 1961 do 1979 je delal v Tekstini v Ajdovščini. Po diplomi se je zaposlil na Občini Ajdovščina, najprej kot načelnik oddelka za obrambo, leta 1982 pa je postal predsednik Izvršnega sveta Skupščine Občine Ajdovščina, čez štiri leta sekretar medobčinskega sveta ZKS za severno Primorsko, od 1990 dalje načelnik Uprave za notranje zadeve v Novi Gorici. Med osamosvojitveno vojno je bil član koordinacijske skupine Severno Primorske pokrajine, za kar je leta 1992 prejel častni znak svobode RS za izjemne zasluge pri obrambi svobode in uveljavljanju suverenosti med osamosvojitvijo. Bil je tudi prvi predsednik Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo Ajdovščina in Vipava ter bil aktiven član združenja SEVER. Leta 1995 se je upokojil. (*Vir: Slovenska biografija*)

kakovostjo se lahko slovenski vinar ubrani tuje konkurence in z vinom tudi preživi, meni Vertovec.

Bačar je bil še hitrejši od 'fajmoštra v Šent-vidu nad Ipavo', faksimile prvotiska Sporočila slovenskim vinorednikom je ugledalo luč že dve leti za Vinorejo, torej leta 1996, spet ob finančni podpori Agroinda, ki je z izidom knjižice tudi obeležil stoletnico vipavskega združenja. Bačar je prispeval uvodne besede, o delih znamenitega šembijskega župnika pa je tokrat pisal zgodovinar Jurij Rosa. Izvemo, da se je Vertovec že kot dijak in študent učil jezikov, veliko potoval in si tako pridobil poglavito orodje za kasnejše znanstveno delovanje. S poznavanjem najpomembnejše strokovne literature in z lastnim zanimanjem in pridnostjo je uspel opraviti ogromno delo za dobrobit naših prednikov. Kot duhovnik je bil zelo cenjen, kot odličnega pridigarja so ga vabili na razne slovesnosti shode – odtod Shodni ogovori, v kateri je natisnjenih 26 njegovih najbolj značilnih govorov oziroma pridig. Tudi iz njih veje veliko znanje in poznavanje zgodovine. Ob tem se je posvečal zemljepis, kemiji in fiziki in celo astronomiji ...

Hubelj (2000)

Kot predsednik izvršnega sveta občine Ajdovščina je Stane Bačar svojo pisarno na vogalu stare občinske stavbe zavzel že zelo zgodaj zjutraj, tako kot tedaj še ves 'realni sektor'. Družbene dejavnosti so začele kasneje, slišati je bilo tudi že za 'drsnih čas'. Ivan Mermolja - Iče je bil tedaj vodja Zavoda za kulturo s sedežem v knjižnici (zdaj Center za socialno delo in Urad za delo). Pred službo si je dnevno privoščil kavico v sosednji kavarni (danes lekarna Sonček). 'Bačarjevo' okno pa je gledalo prav na kavarniški vrt (danes Bambola), ki ga je Iče prečil v svojem ležernem ritmu. Stane je stal pred odprtim oknom in s kazalcem zgo-

Foto: arhiv Občine Ajdovščina

Nadaljevanje zgodbe je znano – Bačar je postavil temelje pohodom po Vertovčevih poteh, bil ustanovni član in dolgoletni predsednik društva Matija Vertovec.

Toda Vinoreja mnogim ni dala miru še več kot 20 let po Bačarjevem 'odkritju' – leta 2016 je Lavričeva knjižnica izdala njen prepis (iz bohoričice) s slovarčkom narečnih in strokovnih izrazov iz tistega časa. Zahtevno delo je opravila dr. Zora Korošec Koruza, profesorica vinogradništva, kar kaže na aktualnost Vertovca in njegovih del skozi čas. Morda bi v pozabi ostala na policah zbiralcev in muzejskih arhivih, če ne bi nanje opozoril prav Stanislav Bačar.

vorno potrkal po zapestni uri (ki je kazala pol osmih). »Akademska četrta, no ja svoboda,« se je skušal pošaliti Iče, Stane pa, ki mu je bil Iče formalno podrejen, se je potrkal še po prsih in dejal: »24 ur v službi ljudstva!« Kdor je bil kdaj pri njem v pisarni, ta ve, da bo krilatice o 24 urah kar držala. Na mizi je imel toliko dokumentov, da ga skoraj ni bilo videti izza njih. Seveda, ni bilo papirja, ki bi šel skozi občino, ne da ga Stane ne bi vzel v roke. Z vsem je bil na tekočem, to pa zahteva čas, tudi 24 ur. No in prav s »24 ur« in »akademska svoboda« sta se Stane in Iče zbadala še kar nekaj let.

Literarna žilica je oba protagonista te anekdote združila leta milenijskega 2000 ob imenitnem poklonu Hublju, namreč fotomonografiji Viljema Cigoja (z naslovom Hubelj, seveda).

Oblikovalec je bil Marijan Močivnik, lče je prispeval poezijo (Kaplje se igrajo hudournik), Stane pa uvod. Prav videti je, da si je Stane dal duška in zgodovinski oris reke in življenja ob njej opravil v znamenju 'pesniške svobode'.

»Veselo teče, skaklja, brbota, šumi in se pre- riva med skalami, pa tudi divja, rohni, bobni, prši, ruši bregove, poplavlja dolino ... Hubelj je mirno tekkel in skrbno varoval jatice so- ških postrvi ter poslušal ubrano petje ptic in razsajanje nagajive burje. To idilo so v sredini 16. stoletja zmotili ljudje, ob njem so gradili fužine za železo in baker ...

Hubelj se ni pritoževal. Poganjal je velika in majhna kolesa, mehove, turbine, izpiral je rudo, hladil peči. Urejali so ga, usmerjali, preu- smerjali, ga zajezili, speljali v cevi in ga končno utesnili v regulirano strugo. Sedaj je že vedel, da je njegova struga nadvse dragocena. Ni mu bilo prav, ko so ga uporabili za deželno mejo med Kranjsko in Goriško Gradiščansko in tako razcepili kraj in ljudi. Z žalostjo je gledal ob svojem bregu v velikih stavbah ljudi v različnih uniformah. Podivjal je, ko je prebral na tabli ob mostu, da je potok – pa so ga uslišali in napako popravili.«

Fosili, naša naravna dediščina (2002–2009)

»Ja, dragi bralci, zanimivo je nabirati fosile. Greš po poljski poti, v vinograd, levo in desno hrasti, gabri, akacije ... Opazuješ, brčneš v ka- men, ga pogledaš, vzameš v roke in zagledaš: korale, stare 60 milijonov let ali več. Lahko greš po poti iz svoje mladosti, sto in stokrat, pa nisi vedel, da hodiš po nekdanjem življe- nju,« je zapisal Stane Bačar v 19. nadaljevanju feljtona o fosilih v časopisu Latnik. Pa se je seveda samo malce šalil, kajti do februarja 2004, ko je bil citat objavljen, je preteklo že skoraj deset let od nenadnega zasuka med fo- sile. Bila je 'ljubezen na prvi pogled' in 'kolate- ralna škoda' zbiranja mineralov. Toda predno naključno brčneš kamen s 60 milijonov let starimi koralami, se mora zgoditi še marsikaj.

Za sistematično zbiranje je treba najprej prebrati strokovno literaturo, domačo in tujo.

Že na ta način izvemo, kaj lahko pričakujemo, oziroma, kaj lahko na določenem območju najdemo. Mnogo nahajališč je že opisanih in za začetek se je vredno preizkusiti, kaj so dru- gi, običajno že uveljavljeni paleontologi 'pus- tili'. Oboroženi s pridobljenimi izkušnjami (in z nekaj intuicije) je seveda imenitno, če najdeš novo najdišče kar sam. Bačar dodaja, da se brez muje še čevelj ne obuje, torej se je treba potruditi, da pa včasih odigra lepo vlogo kar sreča sama (pri čemer je srečo vendarle treba izzivati). Bačarjev nasvet (iz izkušenj seveda), da ni smiselno pobirati vsega, kar pride pod roko: »Doma je namreč kaj kmalu preveč 'kamenja'.«

Svetuje, da se odbere le nekaj najbolj značil- nih ali zanimivih primerkov, »drugo pa pustiti naravi«. Se pa včasih zgodi (zaradi mešanja ka- mnin), ko najdeš fosil tam, kjer ne bi smel biti.

Foto: arhiv TIC Ajdovščina

Doma fosile operemo in očistimo, prepariramo. Najbolj prijetno je tedaj, ko fosil samo operemo v vodi in že ga lahko občudujemo. Le da to velja za določene primerke iz fliša in preperin, pri drugih so postopki bolj zapleteni. Ponavadi je treba primerek na ustreznem mestu prerezati, strojno ali ročno in ga potem brusiti. To je dolgo, zamudno pa tudi naporno delo, potoži Bačar.

Ko je fosil tako pripravljen, ga je treba določiti, mu dati ime. Vsak fosil ima ime in priimek, latinsko seveda. Ime rodu in vrste fosila. To je najbolj zahtevno opravilo in ga uspešno opravi le strokovnjak – specialist za posamezne vrste. Pri tem je Bačar lahko računal na pomoč naših priznanih paleontologov in čeprav obremenjeni s svojim znanstvenim delom, so mu radi pomagali, kar priča o tem, da je Bačar tudi v očeh stroke prerasel raven zgolj ljubiteljskih zbiralcev fosilov.

Vse svoje izkušnje in podvige je Bačar natančno in sprotno opisoval v lokalnem časopisu Latnik – v podlistku z naslovom Fosili, naša naravna dediščina. Od leta 2002 pa vse do 2009 je objavil nič manj kot 73 nadaljevanj. O svoji revolucionarni najdbi piše dokaj zadržano: »V paleocenskih kamninah na našem območju je bilo najdenih kar nekaj fosilov, za katere se ni vedelo, da jih pri nas imamo in

veljajo kot prve najdbe v Sloveniji. Kot kaže, pa je bila najdena tudi korala, ki velja za novo v svetovnem merilu. O tem pa, kdaj drugič!«

V enem od nadaljevanj se Bačar spominja svoje prve razstave, sam jo označi kot poskus. V vitrini ob vhodu turistične kmetije na Sinjem vrhu so bili namreč razstavljeni za nepoznavalce res lepi primerki 'školjk in polžev', še sam sem za to razstavo posodil lepega brahiopoda, v katerega sem naključno 'brcnil' v pruftu pri koritu na nanoški cesti. Bačar se spominja: »Ko sva s Hieronimom Vidmarjem pripravila prvi poskus razstave na Sinjem vrhu, nisem vedel, da imamo fosile tudi v dolini. Tedaj, 1996 leta, je to pač bil začetek, toda dr. Rajko Pavlovec me je usmeril v dolino.«

Kar je bilo 'usodno' in ob desetletnici prve (prave) razstave Bačar v Latniku (št. 58) že opravi 'inventuro'. Spisek razstav je zajeten - Idrija, Trst, Pivka, večkrat Tržič, Škofja Loka, pa Nova Gorica, Trbovlje, Dobrna, Ljubno ob Savinji, Slovenska Bistrica, Šmartno v Brdih, Col, Ljubljana, Podsreda, Sinji vrh, Slap, Vipava. Po celo leto so stale razstave v Trstu, Ljubljani in Podsredni, v Šmartnem pa kar dve leti. Višek je dosegel s stalno razstavo v muzejskih prostorih v Ajdovščini. Takole piše: »Vse postavitve so nastale s pomočjo Goriškega muzeja, ob razumevanju direktorja Andreja Malniča in

oblikovalca Borisa Blažka. Strokovna vprašanja, predvsem določanje fosilov, pa so razreševali raziskovalci – paleontologi s Katedre za geologijo in paleontologijo Naravoslovno – tehniške fakultete v Ljubljani in Paleontološkega inštituta Ivana Rakovca pri ZRC SAZU: dr. Katica Drobne, doc. dr. Vasja Mikuž, prof. dr. Rajko Pavlovec, prof. dr. Jernej Pavšič, akad. prof. dr. Mario Plesničar in akad. dr. Dragica Turnšek. Kakor so odraščali, tako so tudi pomagali vnuki Tomaž, Jure, Žan, vnukinji Špela

in Veronika, pa tudi drugi člani družine. S fotografijami 'velikih – malih' fosilov se je kar nekaj let uspešno spopadal Matjaž Slejko, pa tudi Ljubo Žgavc.«

Ob pomembnejših razstavah poskrbi tudi za kataloge in seveda potem ni čudno, »da je znan po fosilih!« Zbirka fosilov je po desetih letih narasla na 6.000, na koncu šteje menda čez 10.000 primerkov!

Toda ni vse v kvantiteti – Bačar je

Sam je dobil šest edinstvenih primerkov, prvič najdenih v svetu, dva se po njem tudi imenujeta, in sicer dve korali *Phacelophyllia bacari* iz spodnje jure in *Bacarella vipavica* iz paleocena). Med pomembnimi najdbami so še tri korale, najdene na obronkih Trnovskega gozda (*Protoheterastraea trnovensis*, *Apocladophyllia gozdensis* in *Heterastraea angelae*), pa še posebna školjka (*Pseudopolyconites slovenicus*), prvič najdena nad Grgarjem. Njegova najljubša najdba pa je vsekakor korala *Bacarella vipavica*.

Slovensko muzejsko društvo mu je leta 2004 podelilo častno Valvasorjevo priznanje, največje priznanje njegovemu delu pa sta omenjeni korali, ki sta v zgodovino odnesli tudi njegov priimek.

Hubelj, Ajdovščina, Šturje in sosednji kraji v zgodovinskih zapisih od konca 15. do začetka 17. stoletja (2007)

Deseti zvezek zbirke 'Beril' pri Goriškem muzeju je bil posvečen zgodovini Ajdovščine in Šturij, ki sta v 16. stoletju doživljala hiter razvoj, tako kot na račun ugodne lege in dobrih prometnih povezav, pa tudi zaradi Hublja, ki je že v 15. stoletju poganjal mline in žage, v 16. stoletju pa tudi že fužine. Prav fužine zavzemajo večji del knjige oz. je o njih največ dokumentov, ki prinašajo nova dognanja in odstirajo marsikatero skrivnost 'mrzlega in deročega Hublja'.

Zvezek je uredil in za tisk pripravil Stane Bačar in sicer na osnovi že prej zbranega gradiva, predvsem pa ob spodbudi dr. Jakoba Lamuta, metalurga in profesorja ljubljanske univerze,

ki mu je poslal nova spoznanja o zgodovini železarstva na naših tleh, tudi ob Hublju, kar je že znane zapise postavilo v povsem drugačne okvire.

In se je ponovno zakopal v 'papierje', metodologijo dela pa pojasnil v uvodu: »Brez nasvetov in usmeritev poklicnih zgodovinarjev ter dokumentarnih podatkov iz že objavljenih del, smo, predvsem ljubitelji domoznastva, nemočni. Vrata arhivov in knjižnic so ti odprti, dokumente lahko dobiš v roke, toda najprej ne veš, kaj vse lahko iščeš. Ko pa imaš neki dokument v roki, ne veš, če je tisti, ki ga iščeš. Dokumenti so rokopisi, pisava je skoraj nečitljiva, jezik arhaičen – starinski ... Potem

pa sledi najbolj zapleten in najtežji del – deskripcija. Zato, da iz rokopisa nastane tipkopis, je potrebno veliko, veliko izkušenj – predvsem pa specialnega, posebnega znanja, obvladati različne stare pisave.« Bačarju je tudi v tem primeru veliko pomagal kapucin Angel Kralj.

Toda to je, recimo temu, sedeči del, sledi raziskovanje na terenu, ki pa spet ni enostavno. Sploh ko gre za skoraj pol stoletja časovne

Foto: arhiv Občine Ajdovščina

razlike in »so nekdanje stavbe le še ruševine, sledovi rudarjenja zabrisani, zaraščeni, nekateri, še komaj vidni ostanki fužin nikjer opisani, ustno izročilo pa nezanesljivo.« Kljub temu je Bačarju, 'delček za delčkom' uspelo določiti kraje, omenjene v dokumentih. Enigma, kje je nahajališče železove rude Napredalo, pogosto omenjenega v dokumentih in takorekoč osnove fužinarstva pri nas, je razkrita. Za

ledinsko ime Napredalo ni še nihče slišal, za Na prevalu pač, namreč za sedlo nad Podkrajem in Vodiciami. Zapisovalec očitno ni poznal slovenščine, pa še kakšno črko je zamenjal. Ker prvi fužinarji ob Hublju očitno niso bili domačini, v naše kraje jih je že tedaj zanesel vonj po zaslužku, morda tudi izzivi tehnološkega napredka, kot ugotavlja Bačar. Ne samo zasute rudniške rove, tudi ostanke prvih skromnih plavžev na Vodica in v Beli je našel (ob vodotokih, resda skromnih). Hubelj, ki ima dovolj vode, je po vseh peripetijah, ki jih odstirajo najdeni in v knjigi objavljeni dokumenti, vendarle zgodba o uspehu. V nedostopnem kanjonu je sčasoma nastala cela kolonija, še cerkev so zgradili. Bačar se pri odstiranju kronologije dogodkov spopada s povsem drugačnimi družbenimi razmerami, zakoni, praksami, težko razumljivimi za današnji čas. Ob Hublju so se namreč kresale iskre znotraj fevdalnega sistema, ki pa ga je že najedala prvobitna akumulacija kapitala, kot bi rekel Marx. Fužin, cest in vsega potrebnega za pridobivanje železa pač ni bilo moč narediti s praznimi žepi: »K nam so prihajali tuji, predvsem nemški in italijanski poslovneži in nam prinesli nov način proizvodnje blaga in trgovanja z njim.« Tudi sposojali so si denar tuji vlagatelji (v Gorici denimo). Večino prvih igralcev so krize in vojne odplaknile, Šapla, Pregl, Godina pa so priimki, ki so se ohranili vse do današnjih dni.

Imajo pa vsi najdeni dokumenti skupni imenovalec – vse vrste davščin, pristojbine za to in ono, mitnine, cestnine ... ki so se v takšno ali drugačni obliki tudi ohranile do današnjih dni.

Njim vsem pripada slava (2009)

Po uspešno izpeljanem mandatu na čelu izvršnega sveta Občine Ajdovščina in Peto-majski nagradi (1986) je Stane Bačar zasedel mesto sekretarja Medobčinskega sveta Zveze komunistov Slovenije za severno Primorsko. To je bila tedaj najvišja politična funkcija v regiji, ki pa je z demokratizacijo in drugimi spremembami (Zakon o podjetjih 1989) počasi izgubljala nekdanji pomen, s prvimi večstran-

karskimi volitvami leta 1990 pa dokončno usahnila. Tudi sicer je bila za Bačarja preveč politična, oziroma premalo konkretna, zato je z veseljem zasedel mnogo bolj operativno funkcijo načelnika Uprave za notranje zadeve v Novi Gorici (1990) – prav kmalu se je izkazala za zares operativno in Bačarju prav pisano na kožo – v procesu osamosvajanja.

Tako se je tistega junijskega dne leta 1991 Stane nepričakovano pojavil na vratih studia Radia Koper v Novi Gorici, katerega vodja sem tedaj bil. »Kje smo ga polomili?« sem skušal preleteli vse novice in oddaje zadnjih dni, ki smo jih poslali v radijski eter. Takšni obiski so bili običajno namenjeni 'razčiščevanju' ... S klasičnim nasmeškom na obrazu mi je Stane močno stisnil roko: »Saj veš, mi šlosarji imamo močno roko,« je ob tem dejal in nadaljeval: »Tukaj imate lepe in velike prostore in usposobljene ljudi, zato sem si zamislil, da bi prav pri vas organizirali Press center za tuje novinarje, ki bodo prihajali poročati o vojni!« »Uf, to pa je odgovornost!« sem še uspel izdaviati. Rečeno storjeno. Resnici na ljubo prav veliko 'prometa' tujih novinarjev nismo imeli, nekaj pa vendarle – posredovali smo jim informacije, predvsem pa jim dali na razpolago naše tehnične možnosti. Eden od poročevalcev Reutersa je celo prespal kar na spalki v studiu. Zato pa je naš radio postal zbiralnišče in stičišče praktično vseh domačih novinarjev, kjer smo si izmenjevali informacije, skupno pregledovali video posnetke, se dogovarjali, kdo bo 'pokril' krizna območja (mejne prehode itd). Radijci smo seveda vse dobljene informacije takoj posredovali preko radijskih valov, poslušalci pa so se hitro odzvali in tako smo skupaj z občani v živo spremljali premike enot JA ...

Bačarjeva ideja o vojnem Press centru v Novi Gorici se je torej izkazala kot izjemno koristna in učinkovita. Najboljšo potrditev je podal kar kolega, žal že pokojni Tomaž Dimic, ki je bil v vpoklican v TO, v oddelek zvez, ki je zatrdil, da je celotno sliko vojnega dogajanja na severnem Primorskem bolj plastično in hitreje dobil ob poslušanju radia kot po klasičnem sistemu zvez.

Ko sem Bačarju ob izidu epohalnega zbornika Vsem njim pripada slava potožil, da o vlogi medijev v osamosvojitveni vojni ne piše praktično nič, mi je enostavno odgovoril: »Zakaj pa nisi napisal?« Kovačeva kobila je spet ostala bosa ...

Se pa je Bačar zavedal, da zagotovo še obstajajo spomini in dokumenti, ki jih knjiga ni utegnila ali mogla zajeti, vendar je kot ure-

Foto: Primož Brecelj

dnik zasledoval želje in prizadevanja (ne samo njegova), da bi na enem mestu zapisali vse pomembnejše dogodke osamosvojitvene vojne na severnem Primorskem. Naneslo jih je res veliko – le redko vidimo tako debele 'bukve' – kar 900 strani. In zamislite si urednika, ki mora na stotine in stotine osebnih pričevanj in spominov (ki preradi zaidejo v subjektivnost) primerjati in uskladiti z obstoječimi dokumenti. Pri tem pa ne želi ocenjevati ali vrednotiti pomena in prispevka ter zaslug posameznih sodelujočih vojaških, civilnih in drugih struktur ter posameznikov v desetdnevni vojni. Zbornik pač temelji na neposrednih pričevanjih in dokumentarnih zapisih tistih posameznikov, ki so hočeš nočeš soustvarjali tok zgodovine. Je torej dobrodošel pregled medvojnih dogajanj in hkrati sporočilo prihodnjim generacijam, da nam samostojna država ni bila podarjena, pač pa priborjena – na srečo brez velikega preliivanja krvi.

In naslov (Njim vsem pripada slava)? Tako na daleč bi avtorstvo mirne duše lahko pripisal Bačarju. Deluje poetično, pa čeprav gre v bistvu – za vojno. In rahlo diši po Rimljanih!

Vipavska 2011

Vinorodna Vipavska dolina (Foto: arhiv Občine Ajdovščina)

Kdor je kadarkoli pripravljaj še tako drobno publikacijo, potem dobro ve, koliko mu-kotrpnega in živčnega dela je potrebnega, da zadeva 'ugleda luč sveta'. Urejeno besedilo je zgolj predpogoj, potrebno je priskrbeti še primerne fotografije, po potrebi skenirati dokumente, jih ustrezno obdelati, najti oblikovalca, zelo pomembna je priprava za tisk, izbira tiskarja. Brez pokroviteljev običajno ne gre, usklajevanje med vsemi akterji v zgodbi pa je prava umetnost, še posebej, ko je treba loviti roke – časovna stiska je skoraj neizogibna spremljevalka, izguba živcev zagotovljena. Stane Bačar je ob vseh svojih projektih to nenehno doživljal. Vendar je zmožel in znal. Sodelavce je pridobival tako z znanjem kot s svojo karizmo. Za svoje ideje je človeka znal navdušiti, kako tudi ne, saj je nanje samo prenašal svoje lastno, iskreno navdušenje.

Se mu pa je zgodilo, da se je znašel na drugi strani, ko mu je bilo s spremljevalnimi tegobami pri knjigi prizanešeno in je bil zgolj povabljen k pisanju uvodnega teksta. Tako kot ni nikoli zavrnil nobenega novinarja za izjavo, ko je bil na odgovornih položajih (kar smo, priz-

nam, novinarji kar malce izkoriščali), tako tudi ni odklonil vabila Revije *Vino*, ki je izdala zajetno, rekli bi lahko da razkošno publikacijo z naslovom *Vipavska*. V njej so zajeti praktično vsi uveljavljeni vinogradniki in vinarji Vipavske doline, knjigo velikega formata pa krasijo še množstvo fotografij Marijana Močivnika.

Torej, kdo bi bil bolj primeren za uvod v knjigo, ki slavi najbolj žlahtne sadove naše doline? Seveda človek, ki jo je 'prekopal' po dolgem in počez, iščeč primerke daljnega življenja. Ki mu

je jasna geološka slika, ki ve, kje so usedline nekdanjega morja in kje narinjeni skladi. Prav pedološke razmere so ob klimatskih razmerah izjemno pomembne za vzgojo vinske trte, za terroir, ki odločilno zaznamuje vinsko kapljico. In človeka, ki ima v malem prstu vsa dognanja in napotke Matije Vertovca, zimzelenega učitelja vinogradništva. Bačar seveda ni razočaral in v razumljivem jeziku razgrnil zemeljsko dogajanje skozi milijone let: »Vipavska dolina je umeščena med Kraški rob na jugu in Trnovsko planoto s strmimi pobočji na severu. Na vzhodu jo omejuje očak Nanos, na zahodu smaragdna Soča. Po dolini se kot veriga vije vipavsko gričevje, tu pa tam kot stražarji stojijo posamezni grički ... V ravnem delu doline je nanesen, naplavljen prod in nad njim plodna zemlja, večina preperina različnih mineralov in kamnin ... Prav flišne plasti so oblikovale življenje v Vipavski dolini. Iz preperelih kamnin fliša nastane rodovitni 'sovdan', ki se ga razmerno lahko obdeluje in v njem najbolje uspeva vinska trta. Zato je dolina s svojimi rički vsa zelena, pokrita z njivami in travniki, bregove pa krasijo vinogradi in sadovnjaki.«

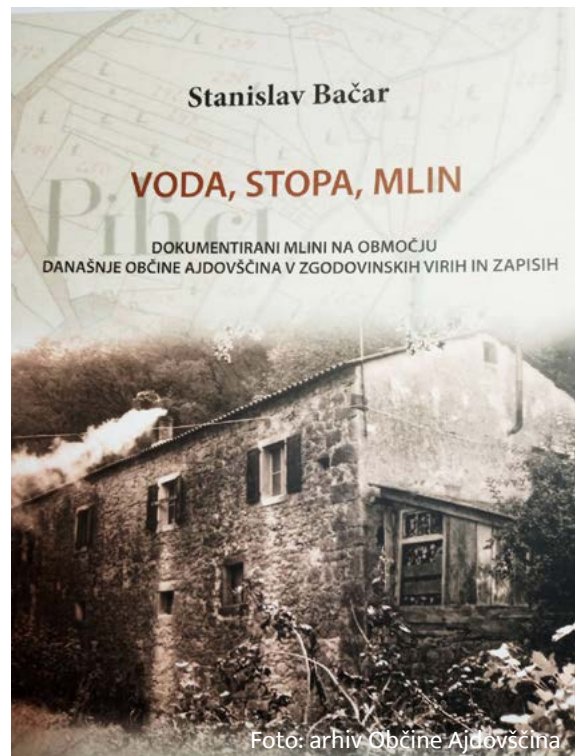
Voda, stopa, mlin (2013 posthumno)

Ob natančnem raziskovanju razvoja obhueljske industrije je Bačar seveda trčil tudi na mline, ki so s pridom izkoriščali vodno energijo Mrzle reke. Ruševine mogočnega Jochmannovega mlina sredi Ajdovščine še danes same po sebi kar kličejo po nadaljnjem raziskovanju, še posebej, ker se je z njim začela uspešna Mlinotestova zgodba. Tudi v to zgodbo je zagrizel Bačar, toda po njegovi navadi je kaj hitro zbral 'preveč' gradiva, tako da je sklenil raziskavo razširiti na vse mline v občini. In teh sploh ni malo, odkril jih je, verjeli ali ne, več kot sto! Pri tem so mu pomagali viri iz svoje zbirke (tudi urbarji, zemljevidi), veliko je našel v katastrih (Terezijanskem, Jožefinskem, Franciscejskem ...) in mline odkril na takšnih krajih, kjer jih ne bi iskal še največji optimist. Kar trije mlini so bili denimo na Vodica, na vodi, ki takoj nato ponikne. Kot je eden od potomcev mlinarjev zaupal Bačarju, »je bilo vode preveč ali premalo«.

Bačar ni skrival začudenja, ko so zgodovinski viri nakazovali na mline praktično za domačo hišo v Dolenjah: »Mimo tistega zidu sem šel zagotovo nešteto krat, ko sem na naši parceli, podedoval jo je oče, nabiral orehe, lešnike in sekal drva. Toda potok je bil največkrat povsem suh ali pa so bile v njem majhne lužice. Seveda, po deževju nismo šli v tisto goščavo. Le kdo bi lahko pomislil, da je bil tam nekoč mlin ... Mlin je stal prav na robu potoka, nad previsno steno iz flišnega peščenjaka, globoko približno 5 m. Kolo je bilo nadlivno, mlin pa na en kamen (par kamnov), grajen je bil solidno, saj sten še do danes niso razrušile skale, ki se ob močnejšem deževju valijo po strugi.«

Zakaj so torej mlin ob teh 'lužicah', presihajočih studencih ali hudournikih sploh postavili? Bačar ugotavlja, da so ob pravem času vendarle uspeli zmeti vsaj svoj pridelek in sosedovega, da so bili samozadostni. Ob tem pa dodaja, da so bili vipavski kmetje tudi tehnično dovolj podkovani in nenazadnje tudi dovolj podjetni. Mlin resda ni vesoljska znanost, toda tudi mačji kašelj ne. In prav pri opisih delovanja mlina si da Bačar duška s svojim tehničnim

znanjem in očitno prav uživa: »Ko je mlinar ugotovil, da kamna ne dajeta več dobre moke, je bil čas za klepanje. Na zgornji kamen so namestili nalašč za to narejeno polkrožno 'kambo', ki je bila istega premera kot kamen. Na koncu ročic kambe so bile luknje, ki so se prilegale na izvrtine na kamnu. Skozi luknje na kambi so porinili poseben zatič v izvrtini na kamnu ... S škripcem ali z vijačnim vretenom na ročici pod stropom so zgornji kamen toliko dvignili, da so ga sprostili s pokončnega vretena. Na spodnjem delu zgornjega kamna

je bil 'metuljček', ki se je prilegal na vreteno. To je na podlagi trenja vrtelo zgornji mlinski kamen. Ko so z dvigovanjem kamen sprostili, so ga z ročico dvigala prepeljali izven območja spodnjega kamna. Na podestu med dvema kamnoma so ga obrnili tako, da je prišla spodnja stran kamna na vrh, ga podložili, da je trdno stal in da je bil pripravljen za klepanje.«

Bačar nato podrobno opisuje še klepanje in balansiranje kamnov, vse to pa je v živo videl v Dolnjem mlinu na reki Vipavi pod Uhanjami, kjer je še kot otrok prebil marsikatero urico.

Dolnji ali med ljudstvom poznan tudi kot Klemšetov mlin, ki je bil zadnja desetletja v lasti znanega kantavtorja Tomaža Domicelja, je bil tudi zaradi osebne izkušnje in solidne ohranjenosti deležen tudi najdaljše Bačarjeve obravnave, končno je po podobnem principu mlela večina drugih mlinov. Pa tudi sicer so imeli mlini na Vipavi posebno težo, zaradi zadostne vode in so bili poznani daleč naokrog, tudi Kraševci so sem vozili žito. Tako je bilo tudi z Novakovim mlinom, katerega prvi zapis datira kar v leto 1499. Pri Novakovih so imeli še žago in seveda stopo za luščenje žit, mlin pa je kot zadnji prenehal z delom leta 1962. Knjiga se nato posveča mlinom, ki so jih poganjali potoki od budanjskega Šumljaka na vzhodni občinski meji do Konjščaka v Črničah in Batujah na zahodu.

Knjiga se zaključí z Jochmannovim mlinom na Hublju, ki pa že v štartu ni uporabljal kam-

nov, pač pa valje. Predvideno je bilo, da bi bil opis tega mlina temelj, na katerem bi Bačar zasnoval predstavitev začetkov delovanja Mlinotesta, do česar pa zaradi bolezni avtorja žal ni prišlo, kot tudi ni dočakal natisa knjige. Gradivo je po Bačarjevi smrti uredil in za tisk pripravil mag. Davor Kernel, višji kustos Goriškega muzeja Nova Gorica, ki je knjigo tudi založila.

Knjiga je dragocen prispevek človeka, ki je vse življenje deloval v dobro okolja, v katerem je živel. In na vsakem področju, ki se ga je lotil, je pustil neizbrisen pečat. Pridobljeno znanje je delil skozi različne zapise, publikacije, knjige. Tudi delo o mlinih temelji na skrbnem preučevanju dokumentov, terenskem delu in številnih pričevanjih. Spominja nas, da Ajdovščina ne temelji zgolj na 'veliki' industriji, pač pa so tudi manjši, takorekoč obrtni obrati, veliko prispevali h gospodarskemu razvoju doline.

Neobjavljeno

Foto: Facebook stran Stanislav Bačar

Pisalo iz Bačarjevega ex librisa velja tudi za (še) neobjavljene tekste, ki so varno shranjeni v družinskem arhivu. Kot izjemno sistematičen in natančen človek je vse te stvaritve skrbno arhiviral. Gre za priložnostne zapise, pogosto hudomušne narave, posebno mesto pa zavzemajo (lirične) pesmi. Več kot 50 tovrstnih prigodnic je zložil, saj so vse rime, posvečene pa so jubilejem, sodelavcem, prijateljem, bližnjim, ob različnih priložnostih (upokojitvi, zlati poroki, odhodu v vojsko, osmem marcu ...). Kar logično je bilo, da se je ob posebnem dogodku Bačarju 'naročilo' rimano

prigodnico. No, čisto vseh najbrž pa le nima v arhivu, saj se spomnim, kako je na izust zdeklamiral nekaj verzov, potem ko je bil na licu mesta izzvan ...

Niso pa vse te stvaritve le hvalnice, začutimo lahko tudi družbeno kritično naravnost (družbena neenakost, potrošništvo ...), zagotovo pa se v njih zrcali čas, v katerem so nastale. Samo pogledjte, kako razvejana je bila v 'Bačarjevem času' dejavnost Tekstine s pretežno žensko delovno silo:

**ŽENAM IN DEKLETOM TEKSTINE
ZA 8. MAREC**

Dragi gostje zbrani!
Ko veselo tu v dvorani,
dan žena slavimo,
se skupaj veselimo,
je prav, da vsak navzoči
kozarček si natoči,
do vrha ga naliže,
na zdravje ga izpije!
Na zdravje rosnih še deklet,
ki pred njimi ves je svet;
na zdravje vseh starejših
in prav zato modrejših!
Na zdravje vseh žena v Tekstini,
naj srečne bodo v tej sredini:
predice in šivilje, tkalke,
flajerke in previjalke,
administratorke, mikalke,
obračunovalke ter česalke,
čistilke strojev, polagalke,
knjigovodje in sukalke,
dekleta z raztezalk, snemalke,
adjustirke ter klasirke,
vše iz pisarn in pakirke,
kontrolorke in normirke;
vsem prav vsem predrage žene,

nocoj čestitke res iskrene.
Vsi ko ena smo družina:
tovarna družni nas — Tekstina.

Dan žena!
Povsod čestitke!
Darovi cvetje
in pisane vizitke,
zunanji dajejo izgled!
Takšen je današnji svet!
Vse hrupno, vse bahavo,
saj za besedo nežno, pravo,
skoraj časa ni!
Prevečkrat ob darovih manjka -
kar skoraj ne poznamo več -
jasen in odkrit pogled
ter glas miline, glas ljubeč!
Postavljajo vprašanja se pred nas!
Čemu? Zakaj le en sam dan?
Ta dan naj bo plačilo,
za vse kar se med celim letom
je hudega zgodilo?

Res ironija!
In marsikje ta dan izpade kot norčija!
Kako? Zakaj? Povem sedaj!
Čudno ni!, če žena celo leto gara,
in potem na en sam dan čestitk,
voščil ne mara!

»Kje ste bili med celim letom?« žena vpraša.
Na en sam dan darila, rože in voščila?
Je to pozornost vaša?
Naj bi se ta pozornost raje razdelila
na dneve vsega leta!
O žene in dekleta, kako imate prav!
Zaslužile bi vso pozornost vsaki dan,
in dan za dnem,
saj, delovna je odgovornost vaša,
za zgled lahko nam vsem!
Za stroji v tovarni, pri delu v pisarni,
na polju in v hiši, glas se vaš sliši!
Zato naj vaš dan, bo zares spoštovan!
Žene in dekleta mila, zdaj rad povedal bi voščila!
Osebne, čiste, tihe sreče,
vam želim za praznik vaš,
objem, poljub, srce ljubeče;
ob tem res srečo prav spoznaš!
Spoznajte vse res srečo pravo!
Prijetno, lepo vam zabavo iz srca nocoj želim!
Želim vam srečnih dni,
vseh tristo peti in šestdeset,
želim vam zdravih, srečnih,
še mnogo, mnogo let!

Začne naj se zabava poročenih in deklet,
in upajmo, da vidimo, čez leto dni se spet.

Stano Bačar

Za pokušino še ena njegova pesnitev:

POMLAD OB POTOKU

Tiho teče tam potok,
ob njem vse polno je otrok
vsi veseli tam kričijo,
ko ob vodi se podijo.
Rože tamkaj berejo
se veselo smejejo.
Šopke radi bi nabrali
doma bi mamicam jih dali.
Le berite otroci cvetje,
saj bliža toplo se poletje.
Prišla pa je že pomlad
prinesla cvetja je zaklad.
In zdaj je ta zaklad pred vami,
zato naberite si sami
šopek bel, rumen in plav,
saj to pomladni je pozdrav.

(25. marec 1974)

Fosilni zaklad Stanislava Bačarja

piše: Adrijan Košir

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Bacarella vipavica – Brenk pri Dolnjem mlinu

Ne spomnim se natančno, kdaj se je Stanislav Bačar - Stano prvič oglasil na Paleontološkem inštitutu ZRC SAZU. Zdi se mi, da je bilo konec devetdesetih let prejšnjega stoletja. Sem si pa prav dobro in za vedno zapomnil najino prvo srečanje, saj le redkokdo tako močno stisne roko, kot jo je bil Stano ob vsakem prihodu in slovesu.

Stano je fosile žačel intenzivno raziskovati in zbirati v devetdesetih letih, ko se je upokojil. Bil je mnogo več kot zbiralec. Mnogo zbiralcev se namreč navdušuje nad fosili, ki so nenavadni, lepo ohranjeni ali zelo redki, od koder koli že so, in s tem ni nič narobe. A Stano je bil pravi raziskovalec, ki je odkrival nova najdišča fosilov predvsem v domači Vipavski dolini

in soseščini – v Goriških brdih, v Trnovskem gozdu, Nanosu in Hrušici – ter občasno tudi drugod v Sloveniji. Ob novih odkritjih je fosile redno prinašal na Paleontološki inštitut, sodeloval pa je tudi z geologi in paleontologi z Oddelka za geologijo NTF Univerze v Ljubljani, Geološkega zavoda Slovenije in Prirodoslovnega Muzeja Slovenije. Za vse najdbe je želel poiskati geološki kontekst, zato se je o njih vedno nesebično posvetoval s poklicnimi raziskovalci. Prav za svoje sistematično raziskovanje paleontološke naravne dediščine, poljudnoznanstveno delo in predstavitve zbirk na razstavah je Stano prejel častno Valvasorjevo priznanje Slovenskega muzejskega društva za leto 2004.

Bacarella vipavica

Z lani preminulo akademikinjo Dragico Turnšek sta pogosto proučevala fosile z jurskega koralnega grebena na Trnovskem gozdu. Leta 2002 ali 2003 so se med vzorci koral pojavili nenavadni, dotlej neznani primerki, ki jih je Stano odkril v blokih apnenca v eocenskem flišu med Vrhpoljem pri Vipavi, Ustjem in Planino. Kot ponavadi je Stano vzorce apnenca temeljito prepariral: na poliranih površinah in v mikroskopskih preparatih iz kosov apnenca je Dragica Turnšek določila 11 rodov paleocenskih koral, ki so živele pred 55 do 60 mili-

joni let. Med njimi je bil tudi nova oblika koral, ki jo je opisala kot rod *Bacarella* ("bačarela") – v posvetilo najditelju – z vrstnim imenom *vipavica* – imenovano po tipičnih najdiščih v Vipavski dolini. Članek z opisom koralne *Bacarella vipavica* je izšel leta 2004 v Razpravah SAZU; nekaj let kasneje smo bačarele odkrili tudi pri raziskavah paleocenskih koralnih grebenov na trasi primorske avtoceste pri Divači in več drugih najdiščih na Krasu, v zadnjih letih pa so o najdbah rodu *Bacarella* poročali tudi v paleontoloških razpravah o paleocenskih grebenih v Romuniji in Iranu ter jih morfološko primerjali celo z mnogo starejšimi koralnimi oblikami iz silurija v Estoniji.

Del bogatega fosilnega zaklada Staneta Bačarja, ki v celoti obsega več kot deset tisoč označenih vzorcev, je bil že večkrat na ogled na občasnih razstavah v Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani, na Oddelku za geologijo NTF Ljubljanske univerze in drugod po Sloveniji. V stalni zbirki Goriškega muzeja v Ajdovščini, kjer so na ogled nekatere najizjemnejše Bačarjeve fosilne najdbe iz različnih geoloških obdobij, je v predalih pod vitrinami še na stotine fosilov, ki še niso bili natančno pregledani, določeni in sistematično proučeni in ki čakajo na nove generacije raziskovalcev. ■

Nummulites ustjensis – Ustje

Peti maj zaznamuje tudi razstava knjig iz zasebne knjižnice Staneta Bačarja

piše: Artur Lipovž

Izjemen prispevek Stanislava Bačarja v zakladnico kulturne, tehnološke in naravne dediščine Vipavske doline in Ajdovščine

5. maja letos mineva 10 let od smrti Stanislava - Staneta Bačarja, uglednega bibliofila, zbiratelja starih tiskov in prvotiskov slovenskih pesnikov in pisateljev, avtorja knjig o zgodovini Ajdovščine, Šturij in okoliških krajev ter o mlinarski preteklosti na območju občine Ajdovščina. Ob tej priložnosti bo razstavljen izbor najbolj zanimivih knjig iz Bačarjeve imenitne knjižnice. Razstava, na kateri sta združili znanje in moči Lavričeva knjižnica Ajdovščina in Pilonova galerija Ajdovščina, je odprla vrata prav na dan praznika občine Ajdovščina, 5. maja.

Bačarjeva domača knjižnica. (družinski arhiv)

Stanislav Bačar oziroma Stane ali tudi Stano, kot so ga imenovali, se še zdaleč ni posvečal le zbiranju starih knjig in oblikovanju bibliofilske zbirke. Iz knjig se je učil, črpal znanje in oblikoval zaključke.

Tako je raziskoval »vipavske korenine« slovenske himne, torej povezavo med avtorjem Vinoreje Matijo Vertovcem, pesnikom Francetom Prešernom in skladateljem Stankom Premrlom. Kot poznavalec preteklosti Vipavske doline in Ajdovščine je raziskoval tehnično, kulturno ter naravno dediščino njemu ljubih domačih krajev in je avtor knjig *Hubelj, Ajdovščina, Šturje in sosednji kraji v zgodovinskih zapisih od konca 15. do začetka 17. stoletja* ter *Voda, stopa, mlin*. Bil je tudi avtor številnih priložnostnih besedil o dediščini doline, omeniti je treba, da je z družbo Agroind. Vipava 1894 sodeloval pri izdaji faksimila *Vinoreje in Shodnih ogovorov* Matije Vertovca ob stoletnici Kmetijske zadruge Vipava. Kot urednik pa je uredil zbornik o operacijah in akcijah v času osamosvajanja na celotnem severno-primorskem območju *Njim vsem pripada slava: osamosvojitveno dogajanje Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica, Tolmin*.

Fosili so bili druga posebna strast Stanislava Bačarja, ki se je posvečal njihovemu iskanju in raziskavam paleontološke preteklosti Vipavske doline in Goriških Brd. Del njegove bogate zbirke je dobil stalno mesto v muzeju fosilov v Ajdovščini.

Deset let po njegovi smrti je v avli Montanistike v Ljubljani na ogled razstava izbranih fosilov iz njegove zbirke. Fosile si je mogoče ogledati tudi v muzeju v Ajdovščini. Vertovčevo pohodno pot vsako leto prehodijo tisoči obiskovalcev, avtorske knjige in drugi teksti pa so dostopni na spletu ali v knjižnicah.

Manj pa je javnosti dostopna in poznana Bačarjeva knjižnica. Lavričeva knjižnica in Pilonova galerija sta zato v sodelovanju z družino Bačar v Pilonovi galeriji postavili na ogled nekatere najbolj zanimive knjige iz zasebne zbirke Staneta Bačarja.

Izbor sta pripravili bibliotekarki **Franka Koren** in **Marija Bajc** (LKA).

Izbrali sta prve tiskane knjige slovitega pisca *Vinoreje* za Slovence Matije Vrtovec (Vertovec), duhovnika po stanu, enega najbolj razgledanih ljudi svojega časa. Bačar je opozoril na dragocenost in posebnost Vertovčevih del, kot poznavalec je imel v svoji knjižnici vse prve izdaje njegovih del. Ob *Vinoreji* najdemo na razstavi tudi prvo slovensko knjigo s področja kemije – *Kmetijska kemija*, splošen zgodovinski oris *Obča povestnica in Sporočilo slovenskim vinorednika sosebnostno Ipavskim in Primorskim*.

Na ogled je vseh pet delov Svetega priročnika (*Sacrum promptiarium*) s pridigami Janeza Svetokriškega, kot tudi nekateri prvotiski slovenskih pesnikov in pisateljev, med njimi Simona Gregorčiča, Franceta Bevka, Franceta Prešerna, Otona Župančiča.

Opozarjamo na pridige *Palmarium empyreum* patra Rogerija (Ljubljanskega), ob Svetokriškem enega najbolj znanih slovenskih baročnih pridigarjev in na nekatere druge pisce in knjige, učbenike, npr. na prvo medicinsko knjigo *Intricatum extricatum medicum* (Zdravniški zapleti in razpleti), ki jo napisal slovenski avtor, Marko Gerbec, ter na prvo znanstveno-kritično obravnavo slovenske zgodovine *Poskus zgodovine kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije* (1788–1791), v katerem Anton Tomaž Linhart o Slovencih prvič piše kot o narodnostni celoti. Razstavljene so *Nedeljske urice* Janeza Ludvika Schonlebna (1676), v knjigi je eden redkih portretov avtorja.

Bačarjeva knjižnica premore tudi izvod (1556) evropsko znanega dela v Vipavi rojenega diplomata, zgodovinarja, humanista Sigismunda Herbersteina (Žiga Herberštajn), *Rerum moscouiticarum commentari* (Moskovski zapiski). Delo je bilo z geografskega, zgodovinskega in etnološkega vidika osnovni, natančen in preverjeni vir podatkov o Moskovski veliki kneževini 16. stoletja. Herberstein, ki velja za odkritelja Rusije takratni Evropi, je k vladarju, velikem knezu Vasiliju III. potoval dvakrat. Na ogled je učbenik Antona Martina Slomška

Blaže in Nežica v nedeljski šoli ter *Zgodovina Rima* zgodovinarja in vojaka Marcusa Velleiusa Paterculusa v dveh knjigah, ki je verjetno ena prvih tiskanih rimskih zgodovin – obravnava obdobje od konca trojanske vojne do konca tretje punske vojne 146 p.n.š. pa do leta 30. n.š. Posebne pozornosti je vredna *Biblia Sacra Vulgata*. Prva verzija je nastala v 5. stoletju z namenom enotnega prevoda v latinski jezik. Leta 1592 je izšla nova verzija, ki je veljala za podlago za vse nadaljnje predloge v domače jezike. Izdaja iz leta 1592 obstaja v Sloveniji samo v dveh izvodih – enega hrani minoritski samostan na Ptuj, ta, razstavljeni, pa je iz knjižnice Staneta Bačarja.

Ogleda vreden je *Bukvar' slavenskij pismeny*, slovar oglate glagolice (1753), različica glago-

lice, ki njo je v 9. stoletju oblikoval misijonar grškega rodu Ciril z namenom širjenja krščanstva na Balkanu.

V zasebni knjižnici Stanislava Bačarja je veliko sodobnih del. Posebno mesto je Bačar dodelil delom domačih avtorjev – Vena Piona in Danila Lokarja. Obe razstavljeni Lokarjevi deli *Timove igre* in *Cankarju na rob sta* podpisani s strani avtorja. Razstava posveča pozornost tudi prvim knjigam, ki jih je Bačar dobil in ki so oblikovale njegovo poznejšo bibliofilsko strast.

Bačar je kot bibliofil v svojo zbirko vključil tudi pratike in ekslibrise, kar je predstavljeno tudi v Pilonovi galeriji. Pratike so ilustrirane knjige s koledarjem za določeno leto, z navedbo lunin men, vremenske napovedi, praznikov, pre-

Foto: Primož Breclj

Foto: Primož Breclj

govorov ter obilico kmetijskih in zdravstvenih nasvetov. V preteklosti so bile nepogrešljivo branje in niso manjkale v nobeni hiši. Brali so jih moški in ženske, vsak je v njih našel nekaj zase. Poznamo različne pratike: družinsko, gasilsko, stoletno ... Prva pratika na Slovenskem je izšla leta 1726, to je bila *Nova kranjska pratika*, najbolj znana pratikarja pri nas pa sta bila Marko Pohlin in Valentin Vodnik.

Ekslibris je navadno umetniško zasnovana grafika, s katero lastnik označuje svoje knjige. Običajno je natisnjen na majhen papir in nalepljen na prvo stran v knjigi.

Tudi Stanislav Bačar je imel svoj ekslibris. Na njem so grafično izpostavljena štiri področja, ki so ga posebno zaznamovala in mu veliko pomenila: knjige, ki jih je zbiral že od otroštva dalje; nalivno pero kot znak pisanja, najsi bo člankov in razprav za strokovne časopise ali pesmi in knjig o domačih krajih; ključ ponazarja njegov osnovni poklic – poklic ključavničarja, pri katerem se je naučil trdega dela in samostojnosti; in fosili, ki jih je vneto in dolgo zbiral ter postavil obsežno ter bogato zbirko. Po njem sta bila dva fosila tudi poimenovana. Bačarju je ekslibris narisala domačinka Silva Karim.

Vse razstavljenе knjige so opremljene s temeljnimi podatki, ki obiskovalcu dajo uvid v knjižno bogastvo zbirke Stanislava Bačarja.

Postavitev razstave je zasnovala **Tina Ponebšek** (PG), za umestitev v prostor in za grafično podobo je poskrbela Pilonova galerija. Imenitna postavitev sledi vsebinskim poudarkom iz prezentacije Bačarjeve knjižnice in z občutkom za lepoto tiska ter grafike, zapisi na steni razstavi dodajo sporočilno vrednost. V manjšem prostoru se bodo vrteli posnetki in filmski zapisi o Stanislavu - Stanetu Bačarju, ki ga umeščajo v širši, nacionalni kontekst. Kot pomembno vsebinsko dopolnilo bo izšla tudi zgibanka s temeljnimi podatki o razstavi.

Obe ustanovi se zahvaljujeta za sodelovanje in pomoč Bačarjevi družini, še posebej soprogi **Rozani** in hčerki **Alenki Bačar Ternik**. ■

Bil je čas!

*Priložnostni govor Stanislava Bačarja ob protokolarnem obisku predsednika države na razstavi o tehnični dediščini naših krajev leta 2012.

Pred 500 leti so ob Vipavi in pritokih veselo ropotali mlini in žvižgale žage, Turki so še zadnjič strašili po naših krajih, na obrobju rimske trdnjave Castra se je začela razvijati današnja Ajdovščina, ki je tedaj dobila svoje ime.

Prišel je čas prve in druge beneške vojne, ki je prinesel pravo lakoto po železu vseh vrst – predvsem za orožje.

Hubelj je do tedaj že cel milijon let tekkel iz izvirov pod Štursko goro in si utiral strugo skozi skale in skalovje, jih razbijal in prenašal in si tako zgradil pravo hudourniško divjo grapo.

Čas je tekkel. V to divjo, malo odmaknjeno grapo so prišli ljudje. Privabila jih je velika pogonska moč reke, njen, za uporabo idealni levi breg in želja po zaslužku. Imeli so vse: znanje, željo po boljšem življenju in iskanju novega.

V času izdaje prve slovenske knjige so na Fužinah zarohnele naprave za izdelavo in predelavo železa in jekla. Ob svoji zagnanosti so ljudje imeli pogonsko silo – vodo in rudnik zelo dobre železove rude – limonita. Od izdaje Katekizma do Dalmatinove Biblije je na Fužinah cvetela prava železarska industrija. Med drugim so fužinarji uspešno sodelovali z Rudnikom živega srebra v Idriji.

Čas je tekkel, rudnik se je izčrpal in na Fužinah je zacvetela industrija bakra. Z bakrenimi ploščami s Fužin so v jadranskih ladjedelnicah objjali ladje.

Ljudje so iskali načine za zaslužek še naprej: žaga za furnir, mlin za naravna barvila, tovarna testenin, galvanoplastika, oprema za orožje, krogle in granate za topove.

Tu, kjer smo sedaj, se Hubelj izvije iz objema skalovja in tesni in zagleda ajdovsko ravnino. Tu so Pale, v drugi polovici 19. stoletja pravi industrijski kompleks z žago, velikanskim mlinom, veliko pivovarno in tovarno konzerv.

Čas in Hubelj sta nato tekla še mimo ene žage in občinske hidroelektrarne, do velike papirnice, ene najbolj priznanih v monarhiji, ki je izdelovala papir za najpomembnejše urade in imela na njem posebne vodne žige. Komaj 50 let po odprtju predilnice so leta 1828 na koncu mesta zgradili veliko predilnico in barvarno, ki je bila v svojem času največji industrijski obrat na tem delu Balkana.

Še 50 let je preteklo in ob mostu čez Hubelj je bil zgrajen znameniti mlin, ki se je ponašal z izjemno kakovostjo, za kar je na svetovni razstavi na Dunaju 1873 leta prejel veliko zlato medaljo, in imel svoj pogon na elektriko že pred letom 1900.

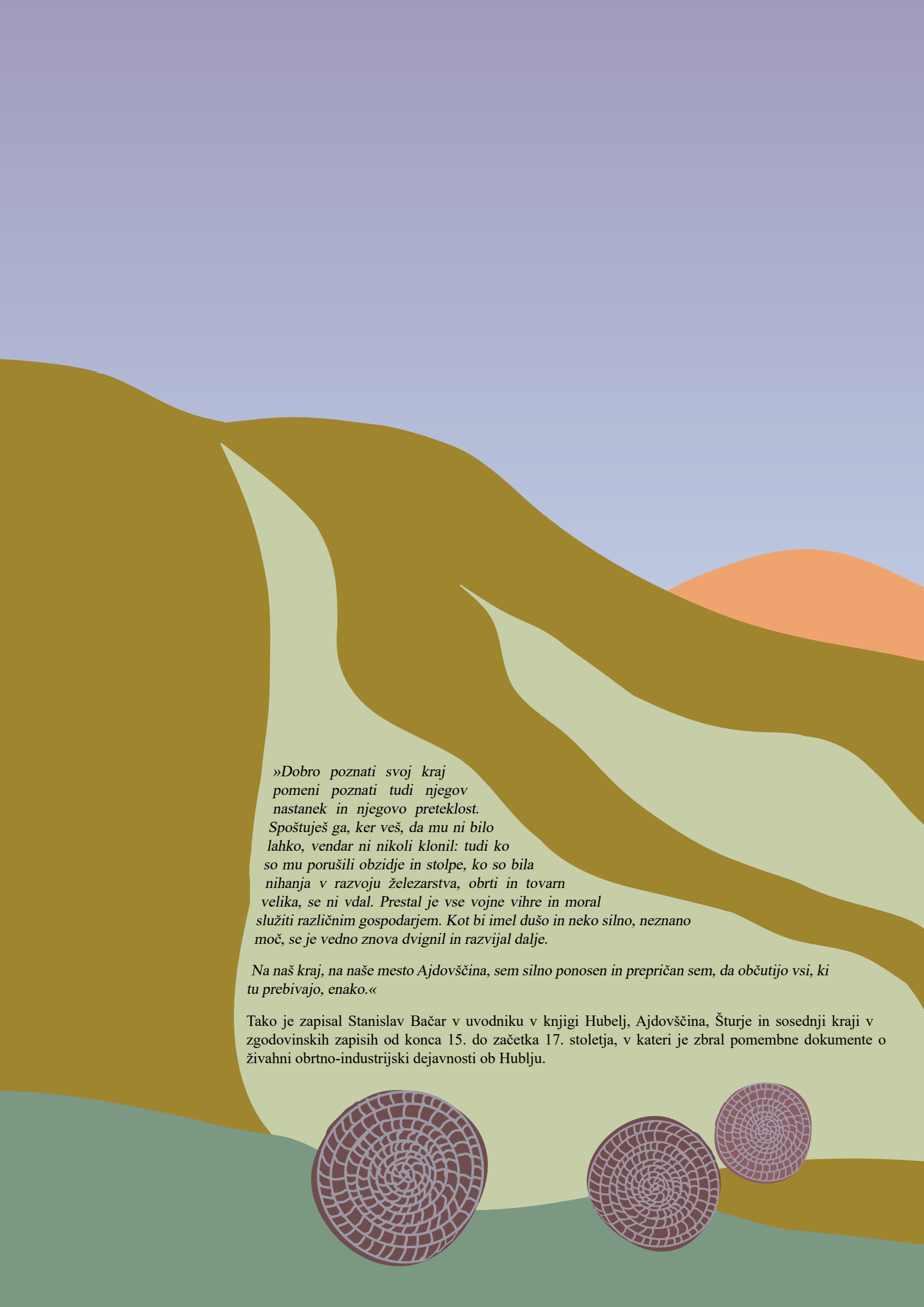
Dolina se je še bolj odprla in zaživela, ko je leta 1902 prisopihal v Ajdovščino vlak.

Med prvo svetovno vojno zaledje, nato pa 20 let okupacije, ki je naše ljudi pognala s trebuhom za kruhom v Novo mesto, Kranj, Maribor in še kam.

Po drugi svetovni vojni – razcvet industrije, ki je prav vsa temeljila na nekdanjih obratih. To je bil čas, ko je bila Ajdovščina prav pri vrhu industrijske proizvodnje na prebivalca v Sloveniji, ob vsem pa smo razvijali tudi kmetijsko proizvodnjo, posebej vinogradništvo.

No, in sedaj je čas vašega obiska, g. predsednik. Hubelj še vedno teče, mi smo še vedno tu in taki kot nekoč, žal pa nam razmere niso naklonjene. Vsi veliki industrijski objekti zapirajo vrata. Toda, kdo ne pozna Mlinotestovih testenin ali Fructalovih sokov. Še znamo delati. Iščemo nove priložnosti, spogledujemo se z novimi izzivi. Ves svet pozna Pipistrellove letalske dosežke in ti najbrž niso zadnji.

Kolikor le moremo, varujemo svojo naravno in kulturno dediščino, na katero smo zelo ponosni. Gotovo je v nas še danes dovolj duha inženirjev, inovatorjev, iskalcev novih možnosti, da bomo prebrodili tudi to, sedanjo krizo.

*»Dobro poznati svoj kraj
pomeni poznati tudi njegov
nastanek in njegovo preteklost.
Spoštuješ ga, ker veš, da mu ni bilo
lahko, vendar ni nikoli klonil: tudi ko
so mu porušili obzidje in stolpe, ko so bila
nihanja v razvoju železarstva, obrti in tovarn
velika, se ni vdal. Prestal je vse vojne vihre in moral
služiti različnim gospodarjem. Kot bi imel dušo in neko silno, neznano
moč, se je vedno znova dvignil in razvijal dalje.*

*Na naš kraj, na naše mesto Ajdovščina, sem silno ponosen in prepričan sem, da občutijo vsi, ki
tu prebivajo, enako.«*

Tako je zapisal Stanislav Bačar v uvodniku v knjigi Hubelj, Ajdovščina, Šturje in sosednji kraji v zgodovinskih zapisih od konca 15. do začetka 17. stoletja, v kateri je zbral pomembne dokumente o živahni obrtno-industrijski dejavnosti ob Hublju.

